

IZVESTJA ^V₃₇ ₅

muzejskega društva za Kranjsko.

Uredil

Anton Kobljar,

društveni tajnik.

Izdalo in založilo „Muzejsko društvo za Kranjsko“.

Letnik V.

V Ljubljani 1895.

Tiskala Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg.

Č185

N 2702 / 1970

Kazalo.

Razprave.

Stran.

Slovenska osebna imena koroških plemičev do l. 1500. <i>Fridolin Kavčič</i>	1
Podružnica sv. Petra na Vrhu v želimeljski fari. <i>M. S.</i>	8
Velesovski župnik Jožef Rahné in njegovi dohodki. <i>Janko Barlè</i>	16
Kranjske cerkvene dragocenosti l. 1526. <i>A. Koblar</i> ²⁰ 16, 77, 116, 143, 195, 237	
Kranjski lišaji (Lichenes). <i>S. Robič</i>	33, 83, 118, 153
Grobni spomeniki v Stičini. <i>Konrad Črnologar</i>	49, 89
Obseg ljubljanske škofije pod škofom Hrenom. <i>Janko Barlè</i>	56, 110
Janez Debevec. <i>I. Vrhovnik</i>	62, 94
Zemeljski potresi na Slovenskem. <i>A. Koblar</i>	68
Cerkev in samostan v Stičini. <i>Konrad Črnologar</i>	129, 229
Cesta od Šmarijine Gore v Kokro. <i>V. Levce</i>	138
Dodatek k Voss-ovi « <i>Micologia Carniolica</i> ». <i>S. Robič</i>	159
Claudia-Celeia. <i>S. Rutar</i>	169
Iz domače zgodovine. (Oblast Vzhodnih Gotov.) <i>Dr. Fr. Kos</i>	176
Završniška gosposčina na Krasu. <i>S. Rutar</i>	213

Mali zapiski.

Občni zbor «Muzejskega društva za Kranjsko»	43
Mittheilungen des Musealvereines für Krain	43
Predavanja v «Muzejskem društvu»	43
Stavnice. <i>I. V.</i>	46
Nemiri v Smedniku l. 1848. <i>V. L.</i>	47
Darovi deželnemu muzeju Rudolfinu l. 1895.	48
Cene in mezde v Ljubljani l. 1524. <i>A. K.</i>	85
Kapelica na Friškovcu. <i>I. V.</i>	85
Stare ljubljanske bratovščine. <i>I. V.</i>	86
Gozdarska prisega iz l. 1769	87
Rodoljubje za francoske okupacije. <i>I. V.</i>	88
Anton Linhart kot dijak. <i>I. V.</i>	122
Slovenski umetnik Franc Jelovšek. <i>I. V.</i>	125

Kapelica v Krakovem. <i>I. V.</i>	125
Zemeljski potres v Mokronogu. <i>I. Šašelj</i>	127
Letošnja razkopavanja na Brezju pri Mirni Peči. <i>S. R.</i>	128
Glagolica na Kranjskem. <i>I. Vrhovnik</i>	163
Znamenje presv. Trojice pred staro ljubljansko deželno bolnico <i>A. Koblar</i>	164
Lakota na Kranjskem l. 1817. <i>A. Koblar</i>	166
Koliko je štela Ljubljana pred 93. leti rokodelcev. <i>I. Šašelj</i>	167
Zanimiv napis. <i>I. Šašelj</i>	168
Slovenska prisega iz l. 1791. <i>V. Levec</i>	168
«Patriarchsdorff»	168
Prazgodovinske izkopine na Dolenjskem. <i>S. Rutar</i>	205
Nove najdbe okoli koloseja v Rimu. <i>S. Rutar</i>	206
Marijino znamenje na sv. Jakoba trgu v Ljubljani. <i>I. Vrhovnik</i>	206
Pozabljen ljubljanski pomočnik zoper potres. <i>I. Vrhovnik</i>	209
Kje je «Ortaona»? <i>Dr. Fr. Kos</i>	210
Kratko pojasnilo. <i>Dr. Fr. Kos</i>	211
Bonishne Brorshne. <i>Ivan Jager</i>	211
Prazgodovinska razkopavanja pri Brezju. <i>S. Rutar</i>	259
Olimpijske igre — oživljene! <i>S. Rutar</i>	260
O zemeljskih potresih na Kranjskem v 18. stoletju. <i>A. K.</i>	260
Meščanska bolnišnica v Ljubljani. <i>S. Rutar</i>	261
Slovenski plemiči Nagerschigg. <i>S. Rutar</i>	261
Kislov nagrobni spomenik. <i>M. S.</i>	261
Umetne starine v dvorski cerkvi pri Polhovem Gradcu. <i>M. S.</i>	263
Majolika-peči. <i>M. S.</i>	263
Stare kranjske hiše. <i>M. S.</i>	264
Cesarica Marija Luiza v Ljubljani. <i>V. Levec</i>	264

Podobe.

Podružnica sv. Petra na Vrhu v želimeljski fari (4 slike: naris, tloris, altarna vratica in prezbitერი)	8, 10, 11
Stiška cerkev (tloris, naris in preoz)	235, 236

IZVESTJA

Muzejskega društva za Kranjsko.

Letnik V.

1895.

Sešitek 1.

Slovenska osebna imena koroških plemičev do l. 1500.*

Spisal Fridolin Kavčič.

Ko so Bavarci podjarmili korotanske Slovence, so Borutovega sina Karasta in njegovega vnuka Hotemira vzeli seboj na Bavarsko ter ju tam pokristijanili in ponemčili. Po Borutovi smrti nastopi vladu Karast, ki je bil torej prvi kristijanski a podjarmljeni knez korotanski. Le počasi se je širilo pod njegovo vladu kristijanstvo. Duhovniki so bili zgolj Nemci, ki so zaničevali ter zatirali starodavne šege naroda slovenskega. Ko so Slovenci čutili nevarnost, da jim preté Nemci s pomočjo krščanske vere zatreti narodnost in vso prostost, začeli so se upirati tudi Kristusovi veri.

Po podjarmljenju Bavarcev je prišla Korotanija pod frankovsko nadvlado. Z istimi sredstvi, kakor med upornimi Sasi, je Karol Veliki razširjal kristijanstvo in ponemčevanje med korotanskimi Slovenci — namreč z ognjem in mečem.

Šele pod Karolovo vladu je napredovalo kristijanstvo med Slovenci. Leta 798. pošlje Karol solnograškega škofa Arnona na Koroško, ki je tu postavil mnogo cerkev in posvetil dokaj domačih duhovnikov.

V Gospej Sveti so vladali škofje, poslani s Solnograškega. Osvald je bil poslednji škof v Gospej Sveti. Okolo

* Weiss: Kärntens Adel bis zum Jahre 1300. — Ankershofen-Tangl-Hermann: Handbuch der Geschichte des Herzogthums Kärnten. — Lausch: Die kärntnerische Belehnungsfrage. — Rozman: Drobtnice za novo leto 1855. X. leto.

l. 800 je bila večina Slovencev krščena in pridobljena za sveto vero Jezusovo. Le nekateri plemenitaši so se še upirali kristijanstvu.

Do polovice 13. stoletja so si ohranili podjarmljeni Slovenci vsaj deloma svojo narodnost, stare šege in običaje. Šele od srede 13. stoletja ginjevajo slovenska osebna imena plemičev zajedno z jezikom in narodnostjo. Le slovenska prisega pri postavljanju koroških vojvod se je slišala do l. 1596. (do Ferdinanda II). Ta prisega se glasi: «Kako meni ie sadai naprei brano, y sapouedano, tako hozhiu sturiti y vuse dopernesti, tako meni Bog pomosi sueta diuica Maria Mate bosia y vuse Suetzi.»

«Aeneas Silvius» in «Schwabenspiegel» nam spričujeta, da je moral koroški vojvoda cesarju v slovenskem jeziku odgovarjati. Ker je bil vsakodobni koroški vojvoda tudi državni lovski nadmojster, imel je za to dostojanstvo posebno opravo, in ta je bila povsem domača — slovenska, namreč: siv plašč, kratka siva suknja, siv (wendischer) klobuk se sivim trakom, rudeč pas z veliko torbo iz kožuhovine, lovsk rog na rdečem jermenu in z rdečimi trakovi okrašeni črevlji iz irhovine.*

Že bavarski, posebno pa frankovski nadvladarji, in tudi poznejši vladarji grofje: Murcidolski, Eppenstein, Regensburg, Sponheim, Ortenburg in Majnhard grof Tirolski, so med Slovence pošiljali nemške plemenitnike, duhovnike in naselnike. Kar je ostalo narodnega plemstva iz časa svobodne Korotanije, so Franki iz prva pustili, pozneje pa, ko je že bilo mnogo frankovskih plemičev v deželi, posebno po vstaji kneza panonskih Slovencev, Ljudevita, ki je umrl l. 828., nadomestili so domače župane z nemškimi grofi ter deloma tudi uvrščevali domače plemiče med nemško gospodo po nemškem fevdnem zistemu. Vendar se v nekem zemljepisu iz 13. stoletja poleg češke, poljske, ruske in pruske dežele tudi Korotanija imenuje «windisches lant».

* Weiss: Kärntens Adel biz zum Jahre 1300.

Valvasor navaja, da je v samostanu na Osojah našel slovensko pismo iz l. 1187., katero je pisal Ozzij svojemu sinu Popponu, ki je postal kristijan. Ta list in tudi odgovor Popponov Ozziju je Valvasor polatinil ter l. 1688. objavil v knjigi: *Das Erzt-Herzogthum Kärndten* str. 66.

Da so imeli Korotanci pred podjarmljenjem svojo narodno viteštvo, je dognano. Še okoli l. 1200 nam pod Humskim gradom bivajoči «Tavrezent» pripoveduje: «Da kamen tapfre windische Männer (iz Rožne Doline) entgegen mir als Lanzenrenner, so sagt Wolfram von Eschenbach des Laienmund nie bass sprach. Sie folgten deutscher Rittersitte, buhudirten, dass es eine Freude war, jagten, tanzten, spielten langen Puff und Schachzabel, vielleicht auch Mingale, aber gothische Inschriften, auch sonstige Inschriften haben sie nicht fertigen lassen.»*

Prvega majnika 1227. l. je pozdravil koroški vojvoda s stotnijo vitezov nemškega pevca Ulrika Lichtensteinskega na koroških tleh s poznatim izrekom: «Buge vas primi gralva Venus!» Ko so nastopni dan izročili Ulriku pisemce, je ves začuden povdarjal, da je nemški pisano, kar svedoči, da je bil v oni dobi dvorni in občevalni jezik plemstvu še slovenski.

Komaj 50 let pozneje bi se pa Ulrik ne bil več čudil nemškemu pismu, kajti ponemčevanje plemstva je napredovalo s silovito brzostjo.

Okolu l. 1300 je bila pisava osebnih imen še jako nedosledna in od srede 13. veka ginjevajo slovenska osebna plemenitaška imena iz listin. Počenshi od l. 1400 najdeš med plemenitniki zgolj nemška imena; le redkokrat zaslediš še slovensko ime, kar nam jasno priča, da je bilo v tisti dobi ponemčevanje plemstva dovršeno.

Da so krstna imena slovenskih plemičev povsem nemška, se nam ni čuditi, ker so razni vplivi bili krivi, da so jim pri krstu že zgodaj nadevali nemška imena.

* *ibid.*

Da se čitatelj prepriča o načinu ponemčevanja in o rastoči nedoslednosti v pisanju lastnih imen, navedem tu tri imena: Gradnikar, Gradnicker, de Gradnich, de Graednig, napósled Gradnegg; Brežnik, Priznik, Prizneck, Prieschk, končno Briesenegg; Keferfuler, Chevenhüller, Kevenhiller, Khevenhüller.

Imena slov. koroških plemičev sem razvrstil, ne gledé na letnico, po abecednem redu in to so:

- 1.) De Chraznizze, Grasinitz, 1118—1198; Krasnice.
- 2.) Von Chrast, Witmar 1190; Hrast.
- 3.) Von Dobernik, Reginher 1143—1175, oženjen s Petrisso Bistričanko (Feustritz), iz bogate obitelji. Reginher se je udeležil križarske vojske pod vodstvom Friderika; dobr ali dob = drevo, hrast.
- 4.) Von Feistritz, Ortwin de Vustritz 1141; Bistrica.
- 5.) De Friezach 1105—1364. Breže.
- 6.) Gamizek, tudi Gaenzik 1239.
- 7.) Gladower 1290; Gladovar.
- 8.) De Goriach, Merboto de Goriach 1142; Gorje.
- 9.) Von Globaznic, von Globasnitz v Junski Dolini, Walchoun de Globaznich 1167—1194. Valhun iz Globočnice, zdaj Klobasnica.
- 10.) Globantschitz 1356; Globočnica.
- 11.) Godwicedorf, v Rožni Dolini; Godvice.
- 12.) De Goztulich, Hermann 1163; Gostulič.
- 13.) Von Grades, Rudolf 1268; Grad, Gradec (cf. Kozler, Imenik).
- 14.) Gradnikar, Gradniker, de Gradnich, von Gradnegg, Rudlandus 1192; Gradnikar.
- 15.) De Gurenz, Gurntz, de Gurnocia, 1143—1363; Krnos pod Krnosom.
- 16.) Greske, tudi Kreks; Kr. Krek.
- 17.) Von Chotmaresdorf 1187—1204; osebno ime Hotmar, Hotemir.
- 18.) De Juna 1122—1276; Junska Dolina.
- 19.) Kergelin 1244—1253; Krgo.
- 20.) De Chollenz Ortolf 1255; Koleneč.

- 21.) Kolmiz, Rudgerus de Colmyz, ministerialis Gurcensis, 1246; Holm, holmec.
- 22.) Von Kolnitz, de Cholominze 1111; Holm, holmec.
- 23.) De Liubnecke, Eberhardus et frater de Scratenberc, tudi Leobenegg; Ljubno.
- 24.) Lobnik, pozneje Lobming; Friderik in Ulrik 1331.
- 25.) De Loke, 1124, Lonca; Loka.
- 26.) Losnitz, Lösnič, ministerialis Gurcensis 1191—1261.
- 27.) Von Mönitz, Metnitz 1158; Bertholdus pincerna de Motenze 1251; Motnica, moten.
- 28.) Nedas oder Nedaz, 1252—1260 gospod Friderik; Nedaš.
- 29.) Von Ossiach, 1263. Ortolf; Osoje (osoj = schattseitig).
- 30.) De Ostrowitz, prvotni deželni plemenitniki (Uradel); Ostrovica.
- 31.) Permusel, 1245—1261, ministerialis Gurcensis; Premisel.
- 32.) De Plouchar, Ortlin 1258; Plugar.
- 33.) De Pobresach, 1213 Wernhard; Breza, Podbrezje.
- 34.) Von Pollan (po Unrestu); Poljane.
- 35.) Posicsnitsch, Ulrich 1296—1298; Božičnik.
- 36.) Von Possove, pri Gospej Sveti; Pozov.
- 37.) Pregrad, de Pregart 1140—1435; Predgrad.
- 38.) Prelub, Pernold von; Preljub.
- 39.) Prewar zu Projern 1148—1158; Prevara.
- 40.) Priznik, Prizneck, Priesekk, Briesenegg, 1249—1300; Brežnik.
- 41.) Puntschart Albert 1252. Punčart, ime se na Korškem še zdaj pogosto čuje.
- 42.) Pusan, Dietmarus Pusem 1248.
- 43.) Pustris 1103; Pustrica
- 44.) De Redschtz, Wolfhard 1143. Meinhalm de Recis. Rečica, vas in potok pri Vetrinju.
- 45.) Von Reifnitz. Rudgerus de Ribnich 1143. Herbardus de Rivenzen 1213; Ribnica.

- 46.) De Retin Albert 1135; Rt., Rtin.
- 47.) Von Rielko, vitez Dietrich 1267; Rjelko.
- 48.) Rusche, Rushe, Ruos, v 12. i 13. stoletju; Ruša.
- 49.) De Sachrich, 1204 Michael; Za gričem (?).
- 50.) Schapel 1244—1253; Šapelj.
- 51.) Sila Otto, 1302, ministerialis Gurcensis.
- 52.) Von Sironiz, Sirniz. 1197; žir, Žirovnica.
- 53.) Sloudi ali Zloudei, Sifridus 1203—1217; Zlodej.
- 54.) De Sorke, Sorich, 1136; Zorič.
- 55.) Von Srelz, 1213—1255, iz Žrelca = Ebenthal.
- 56.) Steinbüchl 1202, miles Fridericus Kozli z de Steinpuhel 1112; Kozlič.
- 57.) Stopher bei Langk (Unrest), Stopar.
- 58.) Von Suplich 1103, Župliče.
- 59.) Von Tainach; Tynach 1117—1239, vitez Konrad 1212—1227. Tinje, od tin = Zaun = ograda.
- 60.) Turdegovi zu Turdine. Trdoglav iz Trdine, zdaj Trdnja Vas pod Celovcem. (prim.: Trdogoj Muricodolski!)
- 61.) Von Timnitz, Tymnitzer 1251. Timeno = blato, cf. Temenica.
- 62.) Von Trahoven, Hermann 1124.
- 63.) De Tramelic, 1195, ministerialis Gurcensis; Tramelič.
- 64.) Von Treven, Treffen. Luitpold von Treuna ali von Trowen 1248—1252; trebiti, Trebnje blizu Beljaka. Otto de Tr. je imel 1029 Cordeuons. Iz te rodbine so bili mnogi oglejski patrijarhi.
- 65.) De Trevelich, vitezi 1169—1249. Trebelič.
- 66.) Trubaer, Turbator Walther 1258—1261. Trubar.
- 67.) Von Tultschnig, 1136. Wernher de Tulsniche, Tulčnik. (Tuličanče = Tučanče = Čánče.)
- 68.) Von Vasich Leo, 1136, Vasič.
- 69.) De Vek Johann, 1264. Pernhardus de Veck von Faakersee; Vek.
- 70.) Verlosniz, 1197. Brložnica.
- 71.) Von Werdach, Chunrad von Wrdoch 1238—1248, Na Brdih.

- 72.) Wilanich, 1217; Vilanik.
- 73.) De Wolewice, Berchtold 1122.
- 74.) Von Zeboy, Jakobus de Seboye ali de Zobjoj 1234.
- 75.) Grof Zeltschach, Celsach ali Sedelsach, Poppo okoli 1102; selo, Selče.
- 76.) Zemgoisdorf, 1137; Semigoj, osebno ime.
- 77.) De Zliviach Liupoldus, 1213; Slivjak.
- 78.) De Zuwinz, 1269, Dominus Heinricus; Žovince.

Od leta 1400.

- 79.) Von Flatach Niclas 1457; v Blatah.
- 80.) Gorianczer Runz 1432. Gorjančar.
- 81.) Von Frezach 1446; v Brezah.
- 82.) Von Göritschach, Philipp 1421—1445. Goriče v Rožni Dolini.
- 83.) Griming de Grebnich 1434—1437; Lorenz, škot krški. Greben, Grebnik.
- 84.) Kainach 1446. Kanj = Sperber.
- 85.) Von Kantnig, Hans 1403—1439. Konatiče.
- 86.) Von Kleck Jakob 1448; Klek.
- 87.) Krel Lamprecht 1455; Kralj.
- 88.) Piswich Jörg 1455—1468; Pis = pes.
- 89.) Stopper Hanns 1459; Stopar.
- 90.) Schalach 1448; Skala, v skalah.

Dostavek uredništva: Z gospodom pisateljem se v marsičem ne strinjamo. Slovensko pismo v osojskem samostanu je bilo najbrže ponarejeno. Zelo dvomljivo je tudi, da bi bili naštetih plemiči sami Slovenci. Mnogo plemenitnikov je le imelo slovenske priimke po gradovih, ležečih v slovenskih krajih, a rodovina je bila že nemška. Vendar smo priobčili predstojeci sestavek, ker želimo, da bi ta velevažni predmet začel mikati kakega strokovnjaka, ki ni samo zgodovinar, ampak tudi filolog. Treba pa bode poseči po bolj zanesljivih virih, kakor je Weiss, namreč pogledati izvirne listine in dobre prepise v lepo urejenem celovškem muzejskem arhivu, kjer govori še mnogo prič, kakó slovensk je bil nekdanj Korotan.

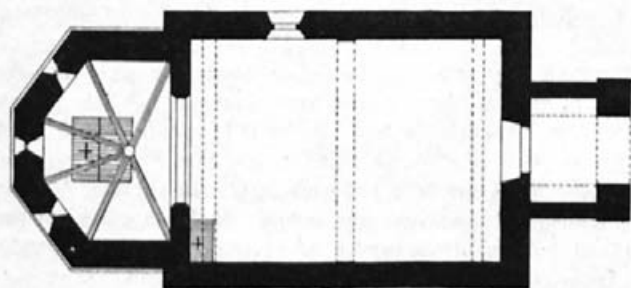
Podružnica sv. Petra na Vrhu v želimeljski fari.

Opisal in narisal M. S.

Na pogorju med želimeljsko in šentjurijsko dolino se vzdiguje precej visok stožčast hrib, kateri je na vshodu obrasten z bukovim drevjem, proti vrhu pa gol. Na vrhu hriba

Podružnica sv. Petra na Vrhu.

Tloris podružnice sv. Petra na Vrhu.

je zidana mala podružnica sv. Petra. Proti zahodu, kakih deset minut oddaljena, leži vas Vrh prav prijazno med sadnim drevjem. Malo pod vasjo se vije cesta polagoma na vkreber

proti starodavnemu Turjaku. Prostor okrog cerkve in nižje doli je obrasten s travo; drevja je le malo. Sem pa tje stoji kaka jelša in pa starodavna, vsa razdrapana lipa straži podružnico na zahodni strani.

Lep razgled odpira se tu po želimeljski dolini proti ljubljanskemu Barju tje do pograbskih gorâ in zadej za njimi v nebo kipečih gorenjskih velikanov. Tudi slovensko glavno mesto se vidi v megleni daljavi, zadej pa Šmarna Gora in kamniške gore. Proti vshodu vidiš pod seboj šentjurijsko dolino tje do Grosupelj, sv. Magdaleno nad Šmarijo, Janče in nižje doli višnjegorske hribe. Tik pred seboj ugledaš med drevjem na visokem stožcu sv. Ahca, za njim pa starodavni taber, ki kakor srednjeveški viteški grad mogočno kraljuje nad Št. Jurijem. Proti jugu, práv pod teboj, leži v prijetnem lesovju turjaška grajščina, zadej pa se potezajo sodrški in ribniški vrhovi. Na zapad zapira ti pogled Mokric in njegov mogočnejši sosed Krim.

Na prvi pogled je cerkvica sv. Petra nezatna. Nad vhomom se vzdiguje priprost zvonik s piramidalno streho. Ladija ima samo jedno okno, in prezbiterij končuje se s polovico osmokota. To, in pa tri ozka okna s šilastimi loki, nam spričuje na prvi pogled, da je podružnica zidana v gotskem slogu.

Stopimo v cerkev. Kako presenečenje! Odpre se nam tu do sedaj nepoznani zaklad naše starodavne cerkvene umetnosti. Ladija meri dobrih 8 m na dolgo in na široko 5·7 m. Obokana je; trije ozki pasovi oživljajo njeni obok, kateri pa še ni star. Pred nekaj desetletji je bil še tu lesen kasetiran in lepo slikan strop. Jedno samo okno pušča v ladijo potrebno svetlobo. Ker sta v cerkvi samo dve klopi, se vidi precej prostorna.

Pa kaj more to biti, na kar naše oko tako pozornost obrača? Na ženski strani tik slavoloka v kotu stoji majhen altar, na katerem se sv. maša menda več ne bere. Zelo je reven, a za nas jako zanimiv. Dvoje vratc ima, v leseni dolbini pa ne ravno umetno dovršeno podobo (soho) Matere

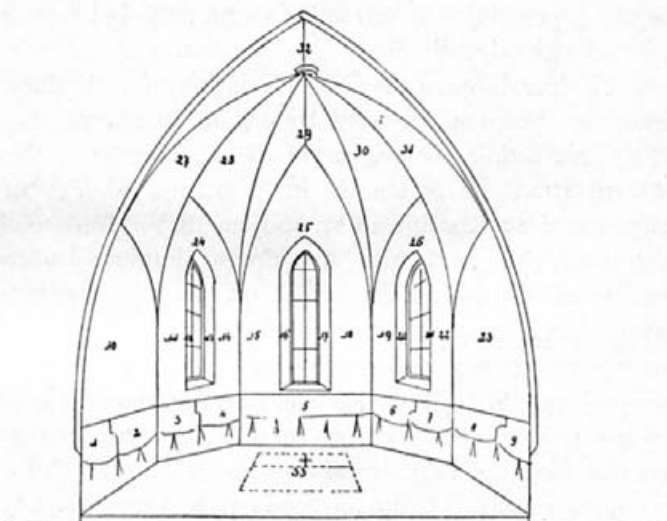
božje z detetom Jezusom v naročju. Pred seboj imamo pravcati gotski altar na vratica (Flügelaltar), prej ko ne edini te vrste na Kranjskem.

Altarna vratica v podružnici sv. Petra na Vrhu.

Oglejmo si ga bolj natančno! Naj nas ne moti pri tem opazovanju njegova revščina in preprostost. Spodaj kot nekak podstavek ima predelo; dolga je 1·4 m, visoka 0·365 m. V sredi na predeli je slikana Kristusova glava na prtu sv. Veronike, katerega držita dva angelja. Barve so se sicer že precej odluščile, vendar se obrisi slikanja še dobro razločijo. Tudi je bilo na predeli prilepljenih in pribitih za olepšavo več lesenih palčic, a so odpadle. Nad predelo je postavljena čveterokotna 1·12 m visoka in 0·65 m široka omarica, v kateri stoji soha Matere božje z detetom Jezusom v naročju. Soha je polihromovana in zelo poškodovana, zlasti manjka obema podobama rok. Kakor rečeno ni to Bog ve kak umotvor, a vendar je v njem izražena neka mogočnost, združena z milobo ter otroško nedolžnostjo. Spodaj pri sohi je čez celo

omarico narejena ozka deščica z napisom: «Sancta.Maria . ora .pro .nobis .15 .95.» Stene omarice so poslikane znotraj in zunaj s primernimi okraski. Na omarici ima zgornji rob podobo trdnjave s strelnimi linami. Odpira se pa omarica na obe strani. Na teh vraticih sta znotraj naslikani dve svetnici s tempera-barvami: na levi sv. Elizabeta z vrčem v desnici in s podolgovatim, po sredi dvakrat pletenim hlebom na levem naročju, na desni strani pa sv. Katarina z mečem v roki in pri nogah ji leži strto kolo. Na zunanji strani imajo obojna vratica, in tudi omarica, velike, rumenkaste, kačam podobne okraske.

Prezbiterij s slikami v podružnici sv. Petra na Vrhu.

Istotako, kakor do sedaj opisani altarček, preseneči nas prezbiterij. Od ladije loči prezbiterij precej nizek, šilasto obokan in po robih posnet slavalok. Na notranji ploskvi slavaloka vleče se okrog lep gotski okrasek, dolga palica, ovita s stilizovanimi peresi. Petere, zgoraj v šilastem loku končujoče se strani, kakor tudi nad njimi vzdigujoče se kape, so pokrite s slikami. Kar je posebno poudarjati, je to, da so slike izvrstno ohranjene. Barve so čvrste in žive, kakor bi jih bil spravil slikar pred nedavnim časom s palete na zid.

Duhovito sestavljena se nam zdi vsa skupina slik v prezbiteriju. Poskusimo jo nekoliko opisati!

Spodaj na stenah od tal do oken so narejeni nekaki predali. Ti predali so zagrnjeni do polovice s pregrinjalom. V vsakem predalu je svetnica naslikana, in sicer do pasa, spodnji del telesa zakriva imenovana preproga. Slikar je tu uprizoril take svetnice, ki so ljudstvu najbolj priljubljene in izmed katerih si izbira najrajše patrone. Vsaka svetnica ima tudi potrebne znake in orodje v rokah, po katerih se zamore določiti njeno ime. Vidi se pa tudi, kako nežen in fin čut je imel slikar, da je svetnice postavil spodaj in jih še deloma zagrnjal s pregrinjalom. Svetnice so na naši sliki zaznamovane s številkami od 1 do 9.

Na levi dolgi strani sta sv. Katarina in sv. Barbara (1, 2); v nadaljni poševni strani sv. Helena in sv. Marija Magdalena (3, 4). Na zadnji počezni strani (5) sv. Terezija (?). Na desni poševni strani sv. Apolonija in sv. Lucija (6, 7). Na desni dolgi strani sv. Rozalija in sv. Marjeta (8, 9). Nad to skupino svetnic se vidi proti vrhu sten druga skupina. Ločena je s primernimi okraski, zidci i. t. d. od predalov, v katerih je slikana prva skupina. Prva slika v zgornji skupini zavzema ves zgornji prostor daljše stene na levi strani (10) in predstavlja Jezusovo rojstvo. Na vsako stran okna v poševni steni sta po dva svetnika, katera je težko uganiti; jeden izmed nju ima knjigo v roki, drugi ima pa polno kač. Poslednjega ima ljudstvo za sv. Urha, ki bojda pase kače (11, 14). Tudi med okni na zidu sta slikana svetnika (12, 13). Na zadnji počezni steni so slikani aposteljni (15, 16, 17, 18), istotako na desni poševni steni (19, 20, 21, 22). Slika na daljši desni steni, nasproti slike Jezusovega rojstva, je narejena v isti meri, kakor prejšnja, in predstavlja darovanje v tempeljno (23). Ta skupina ima razven dveh slik (10 in 23), ki zavzemata ves prostor do oboka, v poševnih dveh stenah in v počezni steni zgoraj nad aposteljni in svetniki ob kraju oken utrdbi podobne strelne line za okrasek, nad njim so pa (24) podobe sv. Petra, (25) Odrešenika sveta, (26) sv. Pavla. Prav v tej vrsti,

toda na slavoloku znotraj prezbiterija na vsi njegovi notranji površini, pa je naslikan 12letni Jezus med pismouki, kateri se togotijo nad njegovo učenostjo s tem, da nekateri knjige po tleh mečejo, drugi jih pa s zobmi trgajo. Jezus ima v roki trak z napisom: «Ego sum lux mundi.»

V kapah, ki so ločene po okrašenih rebrih, so (27, 28, 31, 32) štirje evangelisti, simbolične podobe s trakovi v rokah, na katerih so z gotskimi minuskuli na vsakem posameznem traku zapisana imena evangelistov. V treh kapah (23, 29, 30) so slikane tri božje čednosti, namreč vera, upanje in ljubezen.

Pomudimo se nekoliko pri slikah in presodimo jih iz umetniškega in versko-nravnega stališča!

V umetniškem oziru niso niti prve, niti zadnje svoje vrste. Slikar se je ogibal kolikor moč prevelike disharmonije v barvah in, dasiravno je toliko podob in tako raznovrstnih, ne delajo slabega vtisa na opazovalca. Risarija je precej korektna, zlasti je vlil slikar podobam neko milobo, odkritosrčnost, naivnost in nedolžnost, katere je težko posneti. V vsej kompoziciji se kaže umetnikova preprostost in naivnost. Zaradi večjega efekta pomagal si je pri žarih okrog glav aposteljnov v drugi skupini pri oknih in med okni s tem, da je vtisnil v omet okraske in zvezdice, kar veliko bolj povišuje plastiko. Če pa pri večjih treh slikah: 10, 23 in pri 12letnem Jezusu, kakor tudi pri arhitektoniki, pogrešamo perspektive, nas ne sme to motiti, ker ob času, ko je naš umetnik risal, ni bila tako določno znana, kakor popreje; saj isto opažamo tudi pri najimenitnejših umetnikih istega časa na Nemškem (Dürer i. t. d.). Kar pa našega umetnika posebno hvali, je to, da je porabljal trpežne barve, ki so do današnjega dne ohranile svoj lesk in primeroma jako malo potemnele. Tako dobro ohranjene slike se nahajajo le redko pri nas. Zlasti nam je pa všeč vsa slikarija, če je presojava z versko-nravnega stališča in ljudskega mišljenja.

Ob kratkem je ilustroval umetnik ves krščanski nauk in resnice, katere naj ima kristijan pred očmi, kadar stopi v

cerkev. Ker je kristijan v občestvu svetnikov, ima mogočne zaščitnike v svetnikih in svetnicah, katere si zato rad izbira za patrone. Zaradi spodobnosti je postavil umetnik svetnice spodaj po vrsti v prvo skupino, in to naj bolj priljubljene svetnice, izmed katerih si je ljudstvo najraje izbiralo takrat patrone. Nad temi v drugi skupini so večinoma aposteljni, in sicer jih je razvrstil pri oknih ali med njimi, da je tako ilustroval besede Jezusove, koje je govoril aposteljnem: «Vos estis lux mundi.» In ker je Jezus prava luč, «katera razsvetli vsakega človeka, ki pride na svet,» postavil je na nasprotno stran na slavolok 12letnega Jezusa z napisom: «Ego sum lux mundi.» Ker sta pa aposteljna Peter in Pavel prvaka aposteljnov, postavil ju je naš umetnik višje nad aposteljne, nad okna, Jezusa kot najvišjega poglavarja pa v sredo. Jezusov nauk je ohranjen v spisih četverih evangelistov, zato je tudi te evangeliste primeroma razvrstil v kapah pri slavoloku. Ker je slednjič namen človekov k Bogu priti, pride pa le po veri, upanji in ljubezni, razvrstil je tudi te čednosti primerno ter postavil ljubezen v sredo, kajti po besedah sv. Pavla je največja izmed teh ljubezen. Stranski podobi, Jezusovo rojstvo in Marijino darovanje, pa nas spominjata ljubezni božje do nas ljudij in naše vdanosti v božjo voljo. Na poslednji podobi (23), Marijino darovanje, je slikar predočil, če se ne motimo, nekaj portretov duhovskih oseb in drugih ljudij svojega časa.

Ko smo skušali po nekoliko uganiti misel kompozicije, vprašamo ne nehote: Odkod je pa bil doma slikar, ki je to slikal? Iz doslej povedanega moremo precej določno reči: Vzrastel je iz domačega naroda, da je tako dobro zadel njegovo mišljenje. Imena njegovega seveda nimamo nikjer zapisanega, a delo njegovo nam pravi, da je bil domačin. In kdaj je živel? koliko so že te slike stare? Da določimo starost slik, služijo nam v to razni podpisi na zidu v prezbiteriju.

Preden navedemo te podpise, naj omenimo, kako važni so ravno taki podpisi. Dandanes, ko že zna vsak pisati, ni to nič posebnega, da se vpisuje vse vprek na kak zid, učeni in

nevedni. Zato so pa tudi vse stene, zlasti božjepotnih cerkvâ in znamenj, vse pokrite z imeni.

Mnogo večje pomembe, kakor taki novejši napisi, so pa oni iz pretečenih stoletij, zlasti v cerkvah, kajti podpisavali so se tedanji olikanci in imenitniki, zlasti pa duhovniki, ki so prihajali ob gotovih časih v letu maševat. Napisi ti so ali slovenski, tudi v glagolici, ali nemški, in večinoma latinski.

Berimo nekatere take podpise v naši cerkvici sv. Petra. 1.) Wilibald Hinko, 1745. 2.) Wartholomeus Bristenwald 1697, 29. Juni. 3.) Wilhelm Herman, 1697. 4.) Mar . . Herner pader bei Auerspergh, 1616. Jahr. 5.) Adamus Paclitsch, 1615. 6.) Wartolomaus Moller, 1594. 7.) 1560 Georgius Jarskij (?), Ecclesiastiks S. Canciani. 8.) Ostes hōba hōs obnes. 9.) 1552 z nekim nerazločljivim podpisom.

Razven teh navedenih napisov, ki so pa vsi začrtani v omet, je še nekaj novejših in tudi starejših, a se ne morejo vsi brati. Da so pa ti navedeni napisi pristni in ne ponarejeni, sklepa se lahko iz načina pisave. Po teh navedenih napisih soditi, bila je toraj cerkev slikana v prvi polovici 16. stoletja, če ne še morebiti poprej, ker se vsi napisi brati ne morejo. Brez skrbi toraj lahko prisodimo slikam starost 400 let, bržkone bila je tudi takrat cerkev zidana.

O ustanovljenju tukajšnje podružnice pripoveduje ustno poročilo, da jo je dal sezidati neki grof s Turjaka, ki se je bil v tadanjih pragozdih izgubil in tu zopet pravo pot našel. V zahvalo za to je dal tu postaviti cerkvico.

Stari ljudje tudi pripovedujejo, da so poznali še one ljudi, ki so se nekdam kot otroci zbrali v tej cerkvi ter se norčevali iz stare podobe Matere božje v zgoraj opisanem altarju, pa glej! naenkrat zapró se cerkvena vrata sama od sebe in nihče ne more iz cerkve. Nato so vsi pokleknili ter pred to podobo molili in odpuščanja prosili, in vrata so se jim zopet sama odprla.

Omeniti moram tudi, da je altar v prezbiteriju iz renesanške dobe 17. stoletja in jako ličen; pred nedavnim časom ga je prav vkusno prenovil Ozbič iz Kamnika.

K sklepu naj omenim še dveh zvonov, katera ima zvonik. Večji ima gotske okraske in v gotskih minuskulah napis: «O . rex . glorie . Xpe . veni . nobis cum . pace .» Premernik njegov ima 59 *cm*, visok je ravno toliko. Manjši zvon ima napis: «Sancte Roche ora pro nobis; Michael Remer Labaci me f. anno D: 1641.»

Iz dosedanjega opisa razvidi pač vsak pazljivi bralec, koliko starinoslovskih cerkvenih umetnij lahko hrani tudi neznatna podružnica. Gotovo pa je, da opisana cerkev ni jedina te vrste pri nas. Na delo toraj! Iščimo, obelodanimo umetniška in starinoslovska dela naših pradedov in pokažimo, da Kranjska ni preveč zaostala za sosednjimi deželami vkljub temu, da so ji končevala umetne izdelke dolga stoletja roparski Turki, požari in druge nezgode!

Velesovski župnik Jožef Rahnè in njegovi dohodki.

Spisal Janko Barlè.

Med najbolj vnetimi velesovskimi župniki v preteklem stoletju je bil poleg Jerneja Grošeljna, kateri je vodil velesovsko faro dolgih 40 let, izvestno Jožef Rahnè. Porodil se je dné 23. januarja l. 1749. v Vogljah, fare šenčurske. V mašnika posvečen je bil v Gorici dné 14. marca l. 1772. Ker še ni imel kanonične starosti, podelil mu je papež Klemen XIV. dné 23. decembra l. 1771. 13 mesecev dispenze. Kot novomašnik je prišel precej za vikarja v Velesovo, kjer je v tej službi ostal do l. 1775., ko je meseca decembra postal ondukajšnji kapelan. To službo je vršil vestno do l. 1782., ko je odšel za kapelana v Cerklje. Ostal je tu samo dve leti. Dné 1. julija l. 1784. se je povrnil v Velesovo kot župnik, kjer je bil 19. oktobra istega leta slovesno vmeščen. V najbolj burnih časih je skrbno vodil velesovsko faro do l. 1819., torej celih 35 let. Umrl je ondi 21. aprila l. 1819.

Rahnè je zapustil precej debelo rokopisno knjigo, katere prvi del obsega: «Anmerkungen, die Pfarr Michelstetten

betreffend,» drugi del je pa: «Status animarum» njegove fare. Prvi del nam ne podaja toliko, kolikor bi pričakovali, ker so to le koncepti dopisov, katere je pisal od l. 1787. do 1795. raznim duhovnim in svetnim oblastvom. Vendar posnamemo iz njih precej dobro, kako piškav je bil tedanji čas. Dobri mož se je moral zagovarjati pred svojo duhovno oblastjo zaradi tega, ker je vodil križev pot (der sogenannte Kreuzweg ist wegen des vielfältigen Aberglaubens . . . aus der Kirche wegzuschaffen), ker je dal zvoniti k praznikom i. t. d. V obče je veljal Rahnè za velikega nemirneža in nepokorneža. Tu je popisana tudi pravda zaradi malega, 396 štiri-jaških sežnjev velikega župnikovega vrtiča, katerega je dvorski komisar Žiga baron Schwizen, ko je prišel v juniju l. 1787. v Velesovo «in Robot-Abolizions-Sachen», prištel grajskemu, popreje samostanskemu posestju. Ta vrt naj bi sicer vžival velesovski župnik, vendar «gegen eine Dominical-Gabe von jährlichen 1 Mezen 24 Mass und 1 Seitel Haber von untadelhafter Gattung in öster. Mass». Župniku Rahnétu se je zdelo to krivično in pritoževal se je s čudovito vstrajnostjo pri vseh mogočih oblastvih, dokler mu niso 8. januarja l. 1789. vrta odstopili, vendar ne po pravu, nego po goli milosti, kakor čitamo v dotičnem dopisu. Ni šlo drugače, dasi ga je vsa pravda s kolki in poštino stala, kakor sam pravi, najmanj 12 gld. V tej pravdi se nam je ohranil tudi popis vsega, kar je dobival velesovski župnik od ondukajšnjega samostana belih nun, dokler niso samostana odpravili. Dobival je namreč od svojih župljanov v biri 39 gld. 35 krajc., a od samostana vsega skupaj v vrednosti za 608 gld. 15 krajc. Dohodke od župljanov je dobival tudi kasneje, a mesto onega, kar mu je dajal samostan, nakazali so mu 500 gld. iz verskega zaklada.

Tu sta dva popisa ali konsignaciji dohodkov. Prvo je napravil dné 23. oktobra l. 1787. grajščinski oskrbnik Frančišek Ks. Dietrich, ali, ker je bila ta nepravilna in nepopolna, naredile so tačas še v samostanu bivajoče nune drugo, katera je zelo zanimiva. Od besede do besede slóve takó-le:

Consignation

15 kr. deren jenigen Emolumenten, welche ein jeweiliger H. Pfarrer zu Michelstetten einzig und allein (mit Ausschlusse des Gartens und der Kollektur) von dem daselbigen Stift vor Hebung desselben bezogen hat.

	fl.	kr.
1.) Im baaren Geld 50 fl. L. w.	42	30
2.) den Genuss des zu St. Märthen befindlichen, dem Stift zuständig gewesenen Garnzehnd von 9 Hueben per 90 fl. L. w.	76	30
3.) Von Einweihung zu Weynachten 3 Ducaten	12	45
4.) 10 Merling Zinswaizen aus dem Stiftskasten à 1 fl. 15 kr.	12	30
5.) 10 Merling à 51 kr.	8	30
6.) 36 ℥ Spinnhaar à 8 kr.	4	48
7.) 24 Schikung Lezelt à 17 kr.	6	48
1 > > à 1 fl.	1	—
8.) Freye Tafel samt dem Rechte, fremde Gäste einladen zu können	120	—
9.) 521 Mass Wippacher Wein nach Taxirung ein Jahr gegen dem andern genohmen à 10 kr.	86	50
10.) Am Brodt wöchentlich 15 Label a 3 kr.	39	—
In der Fasten 30 grosse Brezen à 3 kr.	1	30
Zu Ostern ein so genannten Kolatsch	2	—
Am Kirchweyhfest 16 Label a 3 kr.	—	48
Am Frohnleichnamfest 30 kleine Strüzel à $\frac{1}{2}$ kr.	—	15
Am 1. Sonntag Octobris 24 Strukel à 3 kr.	1	12
Zu Allerheiligen zweyerley Strutzen	2	—
Weynacht-Brodt, Butizen e. t. c.	1	30
11.) Die Verköstung des Pfarrhöflichen Knechts und der Dienstmagd, die Person ohne Brodt täglich à 6 kr.	73	—
12.) Am geselchten und frischen Fleisch zu verschiedenen Zeiten, als:		
Zu Ostern: 2 schweinerne Schulter und 4 Schunken zusammengenohmen 12 ℥ à 10 kr.	2	—
Zu Ostern: 8 ℥ geselchtes Rindfleisch à 7 kr.	—	56
> > 8 geselchte Brattwürscht à 3 kr.	—	24
Am 1. Sonntag Octobris: 10 ℥ Speck à 14 kr.	2	20
> > > 5 > Rindfleisch à 4 kr.	—	20
> > > 15 > Kastreinenes à 3 kr.	—	45
> > > 8 frische Würscht à 3 kr.	—	24
Odnos	500	35

	fl.	kr.
Prenos	500	35
13.) Freyes Brennholz Buchenes, und aus der Stiftswaldung Fichtenes für die 2 Zimmer des H. Pfarrers, für die untere Stuben, wie auch für die Sechtel und andere Bedürfnisse, samt Fuhr- und Hackerlohn zusammen	30	—
14.) Beleuchtung: 60 Z Inflichtkerzen à 12 kr.	12	—
> 20 > Baumöl à 17 kr.	5	40
15.) Ein Pferd frey gassirt, oder aber anstatt dessen den Stiftswagen: 2 Pferde und Stall. Knecht von dem Stiftsmayerhof nach belieben zu gebrauchen, samt einem species Thäller von der an den Garten stossenden Wiese	60	—
Summa aller Emolumente	608	15

Dass ein jeweiliger H. Pfarrer zu Michelstetten vor dem gehobenen Stift die in diesem Stempelbogen vorwärts angemerkte Naturalien zu seiner als Pfarrers standesmässigen Unterhaltung jährlich von dem hiesigen Kloster bezogen habe, ein solches bezeugen wir Endes-Unterzeichnete mit gegenwärtigen Attestato, und wenn es erforderlich wäre, könnten wir jede für ihren Theil mit einem Körperlichen Eid bezeugen. Zu wahrer Urkund dessen ist unser hieruntergestellte Fertigung und eigene Handunterschrift.

Michelstetten den 20. November 1787.

M. Agnes Plauzin, Expriordin.

M. Rosalia Zeballin, Subpriordin.

M. Josepha Mishizhin, Kuchelmeisterin.

M. Ludovica Gräfin von Lichtenberg, Brodtmeisterin.

M. Aloysia Strugglin, Kellermeisterin.

L. S.

To so bili res lepi dohodki in marsikateri župnik bi bil ž njimi zadovoljen. Razun gorenjih stvarij je dobival župnik od samostana še drugih, katere so mu nune povsem svojevolljno dajale. Navedémo še te, kolikor jih je v knjigi zapisanih:

- 1.) Täglich wenigstens 2 Schallen Kafee;
- 2.) wenigstens das Jahr hindurch 12 paar neue Unterstrümpf und wenigstens 4 paar wollene Strümpf;
- 3.) wenigstens 6 neue feine Hemder;
- 4.) Uhr und stock Bänder, Skapulir, Rozenkränz etc.

- 5.) Zimmerausstafierung, Tafel etc.
- 6.) kleine sammetne und grosse Ohren-Häubel;
- 7.) kleine Stützlein;
- 8.) allerhand schöne Büchlein;
- 9.) öftere Schikungen Lezelt, Bischkoten, Kräpflein, Zuckerwerk etc.
- 10.) wenigstens 4 \mathcal{R} Taback;
- 11.) schöne Schnupftüchlein;
- 12.) mit einem Wort in allem und jeden sehr reichlich versehen. So oft eine Einkleidung oder Profess geschehen, wenigstens 1 Dukaten. Bett und Tischzeug etc.

Vsi ti predmeti, katere sem tukaj navedel, so bili bolj kot darilo, prvi so pa po pravu pripadali velesovskemu župniku. Tako so nune poslale jedenkrat župniku Jerneju Groseljnu pet klobas, a precej jih je vrnil in sporočil, da jih mora biti osem, katere je tudi dobil. Ob jednom je pristavil: «dies that ich nicht wegen meiner, sondern wegen meinen Succesor.» —

Gorenji popis je zanimiv tudi zaradi tega, ker nam podaja tedanjo ceno pšenice, vina, kruha, mesa in slanine. Meso ni bilo drago. Tudi takrat so bile že v navadi postne preste, o veliki noči narodni kolač, prvo nedeljo oktobra, ko je bil v Velesovem shod zaradi praznika sv. rožnega venca, štruklji, o vsih svetih je bila, kot še danes po nekih krajih, velika štruca, in o božiču povitice. Tako nam je ohranil župnik Rahnè v svoji knjigi natanko dohodke velesovskega župnika, katere je dobival od ondukajšnjega samostana.

Kranjske cerkvene dragocenosti l. 1526.

Spisal Anton Koblar.

Najbolj žalostni listi v zgodovini slovenskih dežel se vrsté okoli letnice 1526. Zadeval je našo domovino udarec za udarcem. Na razna bojišča ob južni in severni, vzhodni in zapadni meji je pošiljala tačas dežela kranjska svoje sinove in za njimi zadnje vinarje, kateri so se z največjo težavo še mogli izterjavati iz ubožanega ljudstva.

Iz Bosne so neprenehoma naskakovali turški roparji in požigalci, kateri so kakor blisk palili lepe slovenske vasi ter grozovito morili ljudi ali pa jih odganjali v sužnjost. Da bi se ubranila turških napadov, je kranjska deželna žrtvovala mnogo denarja za vzdrževanje trdnjav v hrvaški zemlji. Nobeno leto niso pozabili deželni stanovi določiti lepe svote za Bihač in druge trdnjave, zapirajoče vsaj nekoliko pot Turkom proti Ljubljani, kakor tudi proti Reki in Trstu, kateri mesti sta spadali tačas pod Kranjsko.¹ Vkljub temu je mnogokrat kres na Šmarni Gori oznanjal prestrašenim Ljubljančanom, da zopet teptajo turška kopita kranjska tla.² Na sv. Jurija dan l. 1524. so Turki napadli Metliško, vjeli viniškega junaka Ivana pl. Semeniča in ga s trumo drugih vjetnikov odvedli v Bosno v trdo sužnjost.³

Nastopno leto so sicer Turki nekoliko odlegli, ker so se pripravljali za veliki naskok na Ogerskem. Malo je pa manjkalo, da ni buknil prav to leto (1525) na Gorenjskem zopet upor kmetov proti grajščakom še hujše, kakor 10 let popreje. Le z naglo vojaško silo so plemiči zadušili gibanje, prihajajoče s severa. Vse drugače je pa bilo na Koroškem, Štajerskem in Solnograškem. Ondi so kmetje l. 1525. plenili in požigali gradove, samostane in cerkve. Kranjski deželni stanovi so se tedaj dne 7. junija vdrugič tisto leto zbrali na zbor (prvič so zborovali 20. februarja) in se posvetovali,

¹ Kranjskemu se je prištevalo l. 1526. Gorenjsko, ki je pa segalo na jugu dalje, kakor dandanes, namreč do Litije, Višnje Gore in Turjaka, potem Dolenjsko (ali Slovenska Marka) z Metliškim, ter Kras in Istra. Ime «Notranjsko» še ni bilo znano, ker sta se Vipavska dolina in postojnski okraj prištevala Goriškemu do 4. okt. l. 1527.

² Kadar so strelji in kresovi naznanili prihod Turkov v deželo, ali pa če je deželni upravnik razposlal naznanilo, zbrali so se Gorenjci (kmetovski nabor) naglo v Ljubljani, Dolenjci v Novem Mestu, Istrani in Kraševci pa v Šilertabru.

³ Semenič je bival v sužnjosti v Bosni še 7. marca 1525, ko je deželni zbor sklenil za njegovo odkupnino naložiti pri goldinarju po 1 kr. naklade na davke ter tako nabrati 200 glđ. (Kr. dež. arhiv v Rudolfinu, II, zv. 122, seš. 2.)

kako bi vrnili stiskanem tovarišem v severnih deželah ljubeznivost, katero so skazali pred 10 leti, ko so pomagali ukrotiti kranjske kmete, iščoče «stare pravde». Sklep je bil kmalu storjen. Kranjskim grajščakom so ukazali stanovi, da naj s svojimi ljudmi zastražijo gradove proti kmetom, ki bi se utegnili spuntati, drugi vojaki pa, katere so dala mesta in duhovščina, naj se pozovejo s turške meje in zberó dne 17. junija v Kranju. Nabralo se je ondi 80 težkih in 100 lahkih konjikov. Ž njimi so šli vojskovodje Ivan Kazianer, Gašpar Rauber in ljubljanski škof Krištof Rauber krotit zgornještajerske in solnograške uporne kmete.⁴ Tudi nadvojvoda Ferdinand je v tem obziru storil svojo dolžnost. Terjal je pa potem od Solnograške za pomirjenje upora visoko odškodnino. Celo Kranjska je morala priložiti 5000 gld., kar jo je pa tako oslabilo, da je isto leto odbila nadvojvodi zahtevo za letno podporo in mesto 15.000 gld. dovolila samo 8000 gld., češ, da ne more več, ker je zabredla v dolgove.

Še bolj črni oblaki so se pa nakupičili l. 1526. na vzhodu. Vrhovni vojni glavar zoper Turke Nikolaj Jurišič in njegov oskrbnik Ivan Kazianer sta že prej napovedovala, da se Turki zbirajo.⁵ In res je Sultan Soliman II. sam prignal na Ogersko veliko vojsko s 300.000 možmi. Dne 29. avgusta 1526 se je merila krščanska četa pod vodstvom kralja Ludovika II. z desetkrat večjo turško silo pri Mohaču. Zmaga Turkov je bila popolna, a za kristijane prestrašna. Cvet Ogerske je ostal na bojišču, kralj Ludovik je pa na begu utonil v močvirju.⁶ Vsled prej sklenjenih pogodb je dobil za njim češko in ogersko krono njegov brat, avstrijski nadvojvoda Ferdinand. Preden je pa prejel ogersko krono, se je moral še hudo bojevati s protikraljem, z erdeljskim vojvodo Ivanom Zapoljskim, imenovanim (po naših virih) Vajda ali Ivan grof Spiški

⁴ Conf. Dimitz, Geschichte Krains, II, str. 111.

⁵ Dež. arhiv, II, 122, 2.

⁶ «Ist furworden seines leibs» pravi nadvojvoda v instrukciji do deželnega zbora, katerega je bil sklical v Ljubljano v ponedeljek po sv. Martinu l. 1526.

(von Zips). Tudi v teh bojih so z vojaki in denarjem čvrsto pomagali svojemu vladarju vedno udani Kranjci. Z viteškim pogumom in izredno bistroumnostjo se je v ogerskih bitkah poleg Nikolaja Thurna odlikoval begunjski junak Ivan Kazianer, ki je jemal sovražnikom mesto za mestom in pri Košicah slavno premagal ter uničil vojsko Ivana Zapoljskega. V domači deželi so pa stanovi isto leto z deželno roboto utrjevali proti Turku Črnomelj, Metliko, Vinico, Kostanjevico, Mehovo in ljubljanski grad.

A tudi na zapadni meji slovenske zemlje l. 1526. ni bilo miru. Naročil je bil nadvojvoda Ferdinand, da ga bode 100 kranjskih konjikov spremilo v Rim, ko bode njegov brat Karol slovesno kronan za rimskega cesarja.⁷ Naenkrat se je pa vse obrnilo. Benečani, podpirani od papeža in Francozov, so napadli z vojsko cesarske dežele, da na kronanje ni bilo misliti. Vzeti so hoteli Milan in Kremono in napasti lepo neapoljsko kraljestvo. Ferdinand je hitel pomagat stiskanemu bratu, cesarju Karolu. Od Kranjske je zahteval 100 težkih in 200 lahkih konjikov ter za njih trimesečno vzdrževanje 5400 gld. To je dovolil deželni zbor dne 27. julija 1526 in tako napel zadnje moči dežele.

Ako pomislimo, da so prav isti čas plusknili na slovensko zemljo prvi valovi luteranskih homatij, katere so z zasejanim dolgotrajnim sovraštvom ovirale procvit in blagostanje naroda, menimo, da smo našeli dovolj nesreč, pod katerimi je ječala domovina naša.

A ni še bilo dovolj! Najhujši udarec je dobila l. 1526. cerkvena umetnost na Kranjskem in, če se ne motimo, v vseh noirranje-avstrijskih deželah.

Da je pri tolikih vojskah kranjska dežela popolnoma obubožala, ni nič čudnega. Tedenski vinar (Wochenpfennig)⁸

⁷ Naslov «izvoljeni rimski cesar» si je bil pridela Karol V. že 26. oktobra 1520, kronan je bil pa vsled vojskâ na Laškem še-le 24. februarja 1530.

⁸ Tedenski vinar je vsako leto moral posebej dovoljevati deželni zbor. Dovoljenje se je razglašalo po deželi v odprtem naznanilu (Offen-

in telesni davek (Leibsteuer) sta znašala na leto po 7990 gld. Zraven je prišel še dvajseti vinar (der 20. Pfennig). Že ta navadni davek se vsled siromaščine ni mogel točno izterjati. Dolg je bila napravila deželna že l. 1525. za udušenje kmetov. Meseca novembra nastopnega leta pa mnogo kmetov ni imelo zrna žita več pri hiši. Odtod se razume, kako težko je dežela ustrezala nadvojvodi, ko je zahteval zoper napredujoče Turke na Ogorskem in za druge vojske izrednih deželnih podpor. Ker ni bilo druge pomoči, segli so v skrajni sili po skrajnem sredstvu in uničili velik del cerkvene umetnosti. Prekóvali so namreč v denar zlate in srebrne cerkvene posode in kipe in dragocene veznine, katere so morale žrtvovati cerkve vse dežele kranjske.

Leta 1526. je ukazal Ferdinand zahtevati po svojih komisarjih, namreč po škofu Kristofu Rauberju, tržaškem glavarju baronu Nikolaju Rauberju in Ivanu Scharfu, od deželnega zbora privoljenja, da naj se popišejo in ob času turške sile porabijo cerkvene dragocenosti. Ko se je sešel deželni zbor dne 4. septembra, se je mudil škof Kristof Rauber na deželnem zboru v Gradcu in tudi Nikolaja Rauberja ni bilo iz Trsta. Predložila sta torej poleg Scharfa solnograški kanonik Baltazar pl. Lamberg in gradiški glavar Nikolaj pl. Thurn kranjskemu dež. zboru nadvojvodsko zahtevo. Zbor je privolil, da se porabó po deželi cerkvene dragocenosti, a porabijo naj se le za časa največje turške sile. Ob jednom so si pa hoteli stanoviti pri tej priliki pridobiti pravico kovati denar, katere sicer nikdar niso imeli.⁹ Prosili so nadvojvodo, da naj mojster, ki kuje denar, pride na Kranjsko, da bode dragocenosti tu prekoval. To se Kranjcem ni posrečilo, da bi smeli doma kovati denar, pač pa je pisal nadvojvoda Ferdinand že 12. septembra

Generale). Pisarji in sodni sluge so je raznesli imetljem gild na vse strani, namreč na Gorenjsko, Dolenjsko, Kras in Istro. Po tem razglasu so morali gospodarji plačati davek v Ljubljani pri deželni blagajnici.

⁹ Koroški vojvoda Bernhard († 1256) je kot gospod Kranjske koval denar v Ljubljani in Kostanjevici.

1526 kranjskemu deželnemu upravniku Josipu pl. Lambergu in vicedomu Erazmu Braunbartu, da naj se nemudoma kos za kosom popišejo dragocenosti vseh cerkvâ, samostanov, cehov in bratovščin in vsa njih gotovina. Monštrance, kelih in sploh vsa cerkvena zlatnina in srebrnina naj se spravi na ljubljanski grad. Predstojnikom cerkvâ naj se izroči v nadvojvodskem imenu potrdilo o prejemu, da se vrednost lahko povrne, ako bi se dragocenosti morale porabiti ob najhujših turških napadih v brambo domovine. Sicer naj so pa te stvari le varno shranjene.

Po samostanih so začeli inventirati še isti mesec in potem so prišle na vrsto farne cerkve z vsemi podružnicami in bratovščinami.¹⁰ Na kmetih se je vršilo pobiranje po selskih sodiščih. Poleg dveh deželjanov so pomagali inventirati tudi selski sodniki. Ostro so prijemali župnike, oziroma ključarje, da niso kaj utajili. Ostavili so pri cerkvah le bakrene posode in včasih — z ozirom na število duhovnov — kak na pol srebrni kelih, vse boljše reči so pa odnesli v Ljubljano.

Za prejemalce dragocenostij (Einnehmer der Klainater) je nadvojvoda določil deželnega upravnika viteza Josipa pl. Lamberga s Šneperka, od dež. stanov so bili pa imenovani: stiški opat Ivan, Krištof baron Kreig, Baltazar Sigesdorfer in ljubljanski župan Pankrac Lustthaler. Vsa nabrana zlatnina in srebrnina je tehtala 1709 mark¹¹ in 3 lote, v gotovini so pa dobili v cerkvenih pušicah 4621 gld. 24 kr.

Na sedanjem Kranjskem so se pobrale dragocenosti z veliko oostrostjo. Zato so bili Kranjci po pravici nevoljni, da

¹⁰ Izvirni zapisniki in druga poročila o cerkvenih dragocenostih l. 1526., po katerih je spisan pričujoči sestavek, leže v kranjskem deželnem arhivu, stanovski oddelek, zvezek 48 b. — Conf. tudi Dimitz, *Gesch. Krains*, II, str. 112.

¹¹ Nekateri plemenitniki so zahtevali nazaj tiste dragocenosti, katere so bili člani njihove obitelji podarili cerkvam. Ustreglo se pa ni drugemu, kakor Trojanu Turjaškemu, kateremu so vrnilo srebrn križ, ki je tehtal 10 mark in 2 lota. Ta križ je bil njegov stric Ivan pl. Turjaški gospod v Šumberku podaril ljubljanskim frančiškanom.

so se Tržačani in Istrani v tem oziru puntali. Bridko se je tedaj pritožil kranjski deželni zbor dne 12. novembra 1526 v svojem odgovoru pri nadvojvodi, češ, da Tržačani ne prihajajo več na deželne zборе v Ljubljano, ne plačujejo davkov, ne pobirajo cerkvenih dragocenostij in sploh delajo, kar se jim poljubi, ter da so jim deloma podobni tudi Istrani.

Gotovina, katero so nabrali, se je kmalu začela krčiti. Najprej so omenjeni pobiralci prejeli za svoj trud nagrado, in sicer: stiški opat 57 gld., Krištof Kreig 14 gld. 30 kr. in Sigesdorfer s pomočniki 42 gld. 29 kr. Za potnino sta posebej zaračunila opat 14 gld. 29 kr. in Sigesdorfer 19 gld. 20 kr. Razen tega so dobili plačo tudi tisti selski sodniki in njih pomaganci, kateri si je niso precej odšteli. Tako sta dobila kamniški selski sodnik (Landrichter in Oberstein) Krištof Saan in opravnik (Amtmann) Melhart Hasiber 28. nov. 1526 25 gld. 12 kr. Kranjskemu deželnemu pisarju Volbanku Schwarzu so plačali trud, da je v Ljubljani vzprejemal dragocenosti, z 32 gld. in njegova slugi sta dobila napitnine po 2 gld. Del gotovine je izgubil nekaj veljave l. 1527. vsled kraljevskega ukaza, ki je določil vrednost denarju.¹²

Kaj so tedaj storili s krasnimi gotskimi monštrancami in kelihii in srebrnimi kipi, kateri bi danes gotovo imeli veliko starinsko in umetnostno vrednost? Nekoliko časa so jih shranili v stolnici sv. Nikolaja, potem je pa zapelo kladivo in so jih stolkli. Odtod pride, da dandanes zastonj iščemo po Kranjskem starih cerkvenih umetnin, posebno cerkvenih posod iz dobe, ko je najlepše cvetela gotika. Podâ nam zapisnik v muzejskem arhivu (zv. 48 b) žalostno poročilo, da sta ljubljanska zlatarska mojstra Jurij Vogl in J. Seferin imela veliko truda, preden sta zvagala in v kepe stolkla vse monštrance,

¹² Orlovce (Adler) so računili prej po 16 kr., l. 1527. so bili pa le po 11 kr., tedaj se je odpisalo 11 gld. 25 kr. Konjičev (Rossler) ter jednotnih in dvojnatih marcelov (Marcello je bil benešk srebrn denar) so naštehi za 794 gld., ker so vzeli komad po 8 kr. Zdaj so bili pa le po 7 kr., in tako se je izgubilo 111 gld. 49 kr. 2 vin. Slabega denarja (boese Münze) so pa odvrkli za 24 ren. gld.

kelihe, patene in kipe. Zato so prvemu plačali 4 gld., drugemu mojstru pa 14 gld. napitnine.

Dne 28. novembra 1526 so prepeljali zbite dragocenosti iz stolnice na ljubljanski grad.¹³ Papirja za zavijanje srebrnine so porabili za 12 gld. In dva čuvaja, ki sta bila najeta, da sta od 1. oktobra 1526 do 30. aprila 1527 vse noči stražila dragocenosti, sta prejela plače 28 gld.

Pobiralci deželnega davka¹⁴ so prosili nadvojvodo že 16. novembra 1526, naj jim dovoli, ker se davek (Anschlag und Gemainwochenpfennig) ne dà tako naglo izterjati, dotakniti se nabrane cerkvene gotovine, ker drugače dežela ne more vzdržati do Božiča v orožju konjice in pehote, ki naj pomaga dobiti nadvojvodi ogersko in češko krono. Ferdinand je rad privolil, da so vzeli iz onega zaklada na pósito 678 ogerskih (à 90 kr.) ali 1017 renskih goldinarjev (à 60 kr.). Jožef pl. Lamberg je peljal to svoto na Dunaj in dobil za pot 60 gld. S tem je plačala dežela vojakom na Ogerskem mesečno plačo, pri nadvojvodi so ji pa odbrisali toliko zastanega davka.

Kranjski vojaki, ki so stali na Ogerskem pod vodstvom vojnega svétnika Erazma pl. Obračana, Bernardina pl. Ričana in Krištofa pl. Gallenberga, so napravili kralju na čast banket («pankhet»). Deželni stanovi so branilcem domovine privoščili to veselje in so priložili za banket 60 gld.; sel pa, ki je nesel pismo v tako nevarne kraje, je zaslužil 4 gld. 20 kr.

Meseca avgusta 1527 so trikrat odprli omenjeno cerkveno zakladnico, in sicer so dobili deželni davkarji¹⁵ na pósito prvič 2166, drugič pa 781 ren. gld. proti izdanima

¹³ Vozniku (Crabatn-Furman), ki je z dvema vozovoma ves dan čakal na to prevoznjo, so dali 12 kr. Dva druga voznika sta dobila po 8 kr., nakladalec 1 kr., sodar za dva nova soda 46 kr., za nabijanje sodov 13 kr., voznik za pijačo 5 kr., stražnik na Gradu, ki je pomagal skladati, 3 kr. in 1 vreča je stala 6 kr.

¹⁴ Josip pl. Lamberg, Krištof Burgstaller, kanonik Simon Scharš (Šarec) in Vit Khysl (Kisel) so bili tisto leto deželni davkarji.

¹⁵ To leto so bili Gregor Krewtzer, Krištof Burgstaller in Urh Stosser.

obligacijama, in tretjič si je bil ondi opomogel ubogi ljubljanski župan Pankrac Lustthaler dne 28. avgusta v nastopni stiski. Turki so bili pridrli na Kras dne 22. avgusta 1527. Deželni nabor je tedaj hitel na Kočevsko na stražo. Zbrani so bili ondi vojni glavar Jurišič, grof Karol Krobavski in več hrvatskih grofov. Prosili so Kranjsko živeža. Toda oskrbnik vicedomskega urada ni hotel dati nič denarja za provijant. Ukazal je tedaj deželni upravnik Andrej pl. Lamberg iz Črnelega ljubljanskemu županu, da naj kupi za 24 ren. gld. 52 kr. šest tovorov kruha in ga spravi do Ribnice. Ker mestna blagajnica tudi ni bila na trdnem, dobil je župan denar za kruh pri cerkvenem zakladu. Preden so pa obtovorili konje s kupljenim kruhom, so se razmere spremenile in vojaki ga niso več potrebovali. Prišlo je pa isti čas v Ljubljano uradno naznanilo, da je kraljica porodila kraljeviča.¹⁶ Deželni odbor je tedaj sklenil, da naj župan kruh razdeli med mestne ubožce v samostanu in špitalu z namenom, «da bi Vsegamogočni dal mlademu kralju dolgo in srečno vladati».

V tej denarni stiski je Kranjski poslala velikodušno podporo zoper Turke Avstrija nad Anižo, namreč 3600 gld. A vse to še ni izdalo, ker je bilo treba šteti vojakom plačo za 5 mesecev in za 300 konj 7996 gld. 40 kr. Stotniku teh 300 konjikov, Ivanu Püchlerju, v dar in za 1 vojno zastavo so dali 118 gld. 40 kr. in Erazmu Obračanu 60 gld.

Za cerkveno gotovino so prišle na vrsto dragocenosti, katere je bilo treba prekóvati v denar. Zaradi tega so se kranjski stanovi zmenili z Ivanom Weytzelmannom, kraljevim in nadvojvodskim denarokovnim mojstrom v Gradcu. V začetku septembra 1527 sta deželna odposlanca Krištof Burgstaller iz Loke in Frančišek Rainer iz Strmola kupila konja za 9 ren. gld. 25 kr.¹⁷ in mu natovorila cerkvene zlatnine in srebrnine 196 mark¹⁸ 6 lotov. Pripeljala sta to robo v graško

¹⁶ Bil je to Ferdinandov prvi sin, Maksimilijan II., ki je bil rojen 31. julija 1527 in je umrl kot rimsko-nemški kralj in cesar 12. okt. 1576.

¹⁷ Pozneje sta prodala tega konja za 6 gld. 40 kr.

¹⁸ Marka ali funt srebra = 16 lotov.

denarno kovnico in prosila štajerskega deželnega glavarja, da bi se smel kovati denar. Plačala sta 96 gld. in 3 šilinge ločnine (Schayderlon), in natopilo se je 145 mark 12 lotov in 1 kvintat finega srebra ter 4 marke, 10 lotov in 3 kvintate čistega zlata.¹⁹ Ker je mojster Weytzelmann marko finega srebra zaračunil po 10 ren. gld. 40 kr., marko zlata pa po 117 ren. gld., prejela sta skupaj 2103 ren. gld., 2 šil. in 2 vinarja v novokovanem kranjskem denarju. Komaj je prišel denar v Ljubljano, so ga že prosili na pósodo deželni davkarji. Napravili so 24. sept. 1527 obligacijo za 2006 ren. gld. 21 kr. «so aus den 196 mark 6 lot kirchensilber zu Graz erstlich gemüsst worden», da so mogli plačati 300 konj, poslanih proti Turkom, kateri so bili udarili proti Senju in se prikazali tudi na Grobniškem Polju.

Vdrugič sta pa Burgstaller in Rainer meseca marca leta 1528. prišla v Gradec. Naložila sta bila 1512 mark in 13 lotov cerkvenih dragocenostij ter prejela, ker se je natopilo 1134 mark, 10 lotov in 3 kvintate čistega srebra in 27 mark 5 lotov 2 kvintata čistega zlata, 15334 ren. gld. 57 kr. 2 vin. Skupaj se je nakóvalo tedaj iz vseh kranjskih dragocenostij za 17438 ren. gld. in 53 kr. denarja. Ločilec (Scheider) Jeronim Kirichpuecher²⁰ je dobil za drugo topitev 538 gld. (od marke po 30 kr.) in za prvi zlat (Ducat) 90 kr., preskušalec (Wardein) je pa prejel za preskušnjo novcev 4 gld.

Za poznanje tedanjih razmer in vrednost denarja je zanimivo pogledati še nekatere izdatke v troškovniku kranjskih odposlancev. Na prvem potovanju sta se mudila 25 dnij. Za

¹⁹ Da so dobili čisto srebro in zlato, so stolčene svete posode in kipe pretopili, mašno obleko pa najprej sežgali, ostanke veznine pa vrgli med srebrnino.

²⁰ Dr. Luschin omenja v svoji brošuri «Beiträge zur oester. Münz- und Medaillenkunde» str. 3., da sta dne 13. dec. 1526 prejela instrukciji novoimenovana denarnokovna mojstra, namreč Jeronim Kirichpucher v Celovcu in Ivan Weytzelmann v Gradcu. Po naših virih je bil Kirichpucher v marcu l. 1528. še ločilec v Gradcu.

1 konja sta računjala na dan po 25 kr., tedaj skupaj 42 gld. 55 kr. Mitniški pisar v Gradcu jima je posebno šel na roko, zato sta mu dala napitnine 2 gld. 43 kr. Tovorni konj (Vallosross) je pa zazôbal 2 gld. 58 kr. — Za drugo pot sta potrebovala pa 4 mesece. Zaračunila sta za 4 tovrne konje, po 12 gld. na mesec od konja, skupaj 192 gld. S konji sta šla 2 tovornika, in iz Gradca v Ljubljano je pripeljal voznik denar z vozom, kar je stalo 25 ren. gld. 31 kr. Razen tega je škof Rauber dal 3 konje, ki so pomagali nesti srebrnino od Gornjega Grada do Lipnice in denar nazaj od Lipnice do Žalca; tedaj so dobili škofovi hlapci zapitnine 5 gld. 32 kr. Burgstaller in Rainer sta pa prejela za trud 80 gld.²¹

Iz kranjskih cerkvenih dragocenostij l. 1527. in 1528. v Gradcu nakovani denar, kateri se v istini lahko imenuje kranjski denar, je tako do čistega izginil iz Kranjske, da dandanes še celo novčna zbirka v deželnem muzeju v Ljubljani nima nobenega komada. Vidijo se pa ti novci lahko v zbirkah novčnega in antičnega kabineta na Dunaju in drugodi. Nadvojvoda je dovolil, da je bil vanje vtisnjen kranjski deželni grb.

²¹ Da vidimo, kako so ljudje tačas potovali in koliko so razne stvari stale, naj navedem še te-le drobnosti iz njunega računa. Na savskem brodu pri Črnučah sta plačala 4 kr. brodnine. Ko sta šla proti Gornjemu Gradu, se jima je kupljeni konj pokvaril. Najela sta za 15 kr. družega, ki je nesel tovor do Šoštanja. V Šoštanju sta prenočila in plačala za večerjo in prenočišče 24 kr., za tovarnike pa 46 kr. Deseti večer sta prenočila v Eibesfeldu in jednajsti večer v Lipnici. Tu sta dala gornjegrajskim hlapcem 2 gld. zapitnine. Kupila sta v Lipnici tudi ključavnico (Marchschloss für die Kammerthür) za 18 kr. in 2 bukve papirja za 8 kr. Dvanajsti dan sta dospela s tovarniki v Gradec in ondi ostala 14 dni. Konji so zazobali ta čas 1 gld. 50 kr. 2 vin., tovarniki so pa zajedli 3 gld. 20 kr. Novo ključavnico sta kupila tudi za drobilnico (da man khurnt hat) za 8 kr., in hlapcu, ki je posnemal žlindro (der das Kratz gestossen hat), sta dala 2 kr. Treba je bilo tudi kupiti steklene pene (Glassgaln) in svinca; in sicer zato, da se je odločila zlata žlindra za 18 kr. 2 vin., pri srebrni žlindri pa za 8 kr. Iz Gradca sta se vrnila na Maribor. Prenočila sta v Mariboru, Bistrici, Zajcklostru, Celju, Žalcu in Kamniku.

Kovali so pa²² nastopne srebrne novčne vrste: 1.) jednostranske vinarje, štirivoglate in s črko C (= Carniola) v letu 1527., pozneje F (= Ferdinand), 13—16 mm, 2.) dvojake ali polkrajcarje, okrogle, v prerezu 16 mm, 3.) trijake ali komade po 3 krajcarje, 4.) šestake ali polfuntnike, in sicer v l. 1527., ko je Ferdinand brez kraljevega naslova (privzel si ga je 28. okt. 1527), in v l. 1528., ko je s kraljevim naslovom, 5.) dvanajstake ali funtnike. Nakovali so tudi 2512 zlatih cekinov, katerih je šlo po 80 na 1 fino dunajsko marko zlata.

Od družega prekóvanja pa ni bilo treba vsega denarja voziti v Ljubljano. Odštela sta odposlanca 450 gld. štajerskemu deželnemu glavarju Žigi pl. Dietrichsteinu, češ, da to svoto kranjska dežela pokloni kraljici za pogačo. Tudi za časa največjih stisk so tedaj Kranjci hoteli pokazati vladarski rodovini udano srce.

Komaj je prišel denar v Ljubljano, je že našel svoja pota. Oskrbnik deželnega glavarstva Nikolaj pl. Thurn in pri deželnem pravu (bei dem Landrechte)²³ v Ljubljani zbrani plemenitniki so 1. aprila 1528 sklenili vsled kraljevega ukaza najeti za stražo zoper Turka 500 težkih konjikov in 200 Martalozov.²⁴ Ker ni bilo dobiti družega denarja, so določili, da naj se za vzdrževanje te vojske (8950 gld.) proti pobotnicam izplačujejo vsaki mesec potrebne svote z denarjem, kateri se je nakoval iz cerkvenih dragocenostij. Sklep so podpisali:

²² Conf. Luschin: Beiträge zur oesterr. Münz- und Medaillenkunde str. 5., kjer so ti kranjski novci opisani in v prilogi naslikani.

²³ Globočnik: Uebersicht der Verw- und Rechtsgeschichte str. 109., trdi, da se je «Landrecht» uvedel še-le l. 1764. na Kranjskem.

²⁴ Za 1 konja so računili na leto po 30 gld., in sicer velja to za 400 konj. Za 100 konj je skrbel Bernardin pl. Frangepan, za 40 konj Volk s Studenca in za 20 konj in 200 Martalozov Gašpar pl. Karžan. Ti konjiki so dobivali, dokler so bili v kraljevi in kranjske dežele službi, za 1 konja na mesec po 2 oger. gld. (à 80 kr.) in za 1 Martaloza tudi po toliko. Karžan pa, ki jih je vadil v orožju, je dobival po 40 gld. na mesec. — Martalozi so bili težko oboroženi pešci. (Conf. Rutarjev spis v Spomeniku o 600letnici, str. 222.)

Ivan Ungnad baron na Zoneku, Ivan Turjaški, Jurij Gall, deželni upravnik, in Krištof Burgstall. Med izdajki se tedaj čita po vrsti: 5. aprila 1528 je dobil iz tega zaklada glavlar v Bišču in Repiču, Nikolaj Pehar (Pecharius), po reškem glavlarju Nikolaju vitezu Jurišiču 406 gld. 20 kr. za mesečno plačo vojakom; 14. aprila so pa deželni davkarji vzdignili 3105 ren. gld. 20 kr. (med temi je bilo 1280 gld. po 94 kr.) in 15. julija 1528 zopet 3500 gld. za plačvo kvaternega solda vojakom (vmes je bilo 300 ogerskih gld. po 92 kr.).²⁵

Dasiravno so sklicali Kranjci tudi petega moža in poslali to četo pod stotnikom Friderikom Paradeiserjem proti Belaju zasekavat gozde, da bi Turki ne mogli tako naglo naprej, je vendar nesrečna Kranjska l. 1528. štirikrat gledala Turke na svojem svetu. Dne 9. marca je 1000 Turkov obiskalo Postojno in so se vrnili s plenom mimo Cirknice, Ribnice in Kočevja v Bosno. Za rana dne 8. julija 1528 so Turki oropali in zapalili vasi po Ljubljanskem Polju. Bilo je 8000 Turčinov. Ubogi posavski otroci, katerim so grozovitniki očeta in mater odvedli v sužnjost, so pritekli v Ljubljano. Meščani so jih vzprejeli in jih dali na vzgojo v mestni špital. Dežela je za prvo silo podarila 24 gld. Glavna moč Turkov se je gnala proti Šmariji in se ondi utaborila. Manjši oddelki so pa švigali po deželi in udarjali proti Mengšu, Litiji, Stičini in Žuženberku. Odbežali so pa Turki z ropom v Bosno, preden sta jih mogla prijeti mehovski oskrbnik Ivan Püchler s 100 konjiki in deželni glavlar Nikolaj pl. Thurn s kmetovskim naborom, katerega so sklicali zažgani kresovi večinoma le iz loškega grajščinstva. Napad v začetku oktobra se Turkom ni popolnoma posrečil. Bežali so od «valavskega» gradu s pobitimi glavami.²⁶ Zato so pa več škode naredili o vseh svetih

²⁵ Vojni glavlar Bernardin Ričan je imel plače 200 gld., četrtinski mojstri Jurij Schnitzenpaum, Henrik Wernecker in Krištof pl. Gallenberg so skupaj imeli tudi 200 gld. plače. Jedna nova vojna zastava je stala 23 gld. 52 kr., in trobentač je služil vse leto za 50 gld.

²⁶ Pobil jih je glavlar Bern. Ričan. Turkov je obležalo mrtvih in hudo ranjenih 700, med njimi tudi paša, dalje glavlar udvinski in 2 vojvodi.

l. 1528., ko so divjali po Metliškem, pri Novem Mestu, Hmeljniku in Št. Jerneju. Sosedje Kranjcev v teh stiskah niso ostavili brez pomoči. Korošci so dne 7. avgusta poslali 500 hlapcev pod vodstvom stotnika Krištofa Sallerja, Goričani so poslali vojake in petega moža, in Štajerci so na sv. Jerneja dan l. 1528. zbrali v Celju 1000 mož. Ali glavno breme, vzdrževanje vojske, je vedno nosila deželna kranjska; zlasti so jo mnogo stale straže v krajinskih trdnjavah, namreč okrogli tisočak na mesec.

Da se je pri tolikih turških navalih še isto leto do dna izpraznila blagajnica, v kateri so bile shranjene prekóvane cerkvene dragocenosti, lahko uganemo; na drobno nam pa to dokazujejo zapisniki o deželnih troških, shranjeni v deželnem arhivu kranjskem.

Kranjske cerkve niso nikdar dobile nič odškodnine za oddane monštrance, kelihe in druge dragocenosti, ker se finančne razmere dežele dolgo časa niso zboljšale.

Tako so naši predniki žrtvovali ne le kri in denar, ampak tudi cerkveno umetnost za svobodo drage domovine.

(Dalje pride.)

Kranjski lišaji (Lichenes).

Spisal S. Robič.

Leta 1772. je slavni prirodoslovec Scopoli naštel in opisal 54 lišajev v svoji drugi knjigi «Flora carniolica». Celo stoletje je bilo o teh mičnih rastlinah gledé naše dežele vse tiho. Leta 1870. pa sta Julij Glowacki in Arnold v obravnavah «c. kr. zoologično-botaniškega društva na Dunaju», str. 441 do 466, priobčila lepo število kranjskih lišajev, katere je nabral Glowacki, in sicer večje število v okolici idrijski. Ker se je od tega leta precej pomnožila «Flora kranjskih lišajev», mislim, da ne bo odveč, ako priobčim Glowackovo in svojo zbirko v «Izvestjih muzejskega društva za Kranjsko».

— Nekaj lišajev, katere sem jaz nabral, je določil Arnold,

večinoma pa Glowacki. Vsporedil sem jih, kakor so razvrščeni v knjigi «Systematische Aufzählung der im Erzherzogthume Österreich ob der Ens beobachteten Kryptogamen», sp. dr. J. S. Pötsch in dr. K. B. Schiedermeyer leta 1872.

Na Šenturški Gori dné 31. dec. 1894.

Lichenes — lišaji.

Vrsta I. Lichenes parasitici Körb. Zajedavci.

A. Pirenocarpi.

1. Tichothecium Trev.

1. *T. gemmiferum* (Tayl.) Mass. Na steljki (Thalus) *Parmelia caesia*, katera raste na konglomeratu v okolici dolski. p. Gl.*

B. Discocarpi.

2. Celidium Tul.

2. *C. stictarum* Tul. Na skledicah *Sticta pulmonaria*. Na Čavnu. Glow.

3. Abrothallus De Not.

3. *A. Smithii* Tul. Na steljki *Imbricaria conspersa*, rastoča na werfenskem skriljčevcu na vrhu Čavna. Gl.

4. Scutula Tul.

4. *S. Wallrothii* Krb. Na steljki *Peltigera canina*. V Vašekcu na Šenturški Gori.

5. Tromera Mass.

5. *T. resinae* (Fr.) Körb. Na smrekovi smoli na Šenturški Gori.

Vrsta II. Lichenes americi.

Vspored I. *L. mycetoidei*.

A. Coniocarpi. Th. Fr.

6. Coniocybe Ach.

6. *C. furfuracea* (L.) Ach. — *L. mucoriformis* Scop. fl. carnea. ed. II. Na bukovih koreninah na Šenturški Gori, pod Flegerjem ob potu s Šenturške Gore v Cerklje; potem v okolici idrijski. Gl.

* Pobrál Glowacki.

7. *Phacotium* Ach.

7. *Ph. chrysocephalum* (Turn.) Gray. (sozn. *Cyphelium chris.*; *Calycium chrys.* Turner). Na smrekovi skorji na Šenturški Gori.

8. *Ph. trichiale* (Ach.) Trev. (*Cyph. trich.* Kőr. b.; *Calyc. trich.* Ach.) Na smrekovi skorji poleg Zale v okolici Idrijski. Gl.

9. *Ph. stemoneum* (Ach.) Trev. (sozn. *Cyphelium stem.* Ach.). Na smrekovih deblih v Brusovi Grapi. Gl.

8. *Calycium* Pers.

10. *C. nigrum* Schaer. Na smrekovi skorji v okolici olševski, na Šenturški Gori; potem na jelkinih deblih v Brusovi Grapi. Gl.

11. *C. cladoniscum* Ach. Na bukovih deblih na Čavnu in na trohlenem hruševem lesu za Kobalovo Planino. Gl.

12. *C. abietinum* Pers. (sozn. *C. curtum* Borr. Kőr. b.) Na jesenovem deblu v Vašku na Šenturški Gori.

13. *C. parietinum* (Ach.) Nyl. Na golih bukovih deblih in jelkah v Zelenem Robu. Gl.

14. *C. Pusillum* Flk. Na trohlenem bukovem deblu v Vašku.

Vspored II. Lichenes phycoidei De Bary.

A. *Pyrenocarpi.*

Družina I. *Arthopyreniei.*

9. *Arthopyrenia* Mass.

15. *A. punctiformis* (Hepp.) Kőr. b. Na vejicah v Idrijskem Logu. Gl.

16. *A. analepta* (Ach.) Kőr. b. Na javorovem lubju na Vojskem. Gl.

17. *A. saxicola* Mass. Na apnenku v Strugi. Gl.

10. *Tomasellia* Mass.

18. *T. Leightonii* Mass. Na leski v Idrijskem Logu. Gl.

11. *Acrocordia* Mass.

19. *A. macrospora* Mass. Na apnenih skalah v Otelci. Gl.

20. *A. gemmata* (Ach.) Mass. Na bukvah na Čudni Gori. Gl.

21. *A. conoidea* (Fr.) Mass. Na dolomitu na Jelenku; na werfenskih škrljjevcih ob Idriji. Gl. Var. f. *dimorpha*. Na apnenih skalah pri Divjem Jezeru. Gl.

12. *Pyrenula* Ach.

22. *P. glabrata* (Ach.) Mass. Na gabru v Zali in Brusovi Grapi. Gl.

23. *P. nitida* (Schrad) Ach. *L. alveolatus* Scop. Na hruševih drevih na Šenturški Gori; potem na raznih drevesih v Suhi Idriji. Gl.

B. Discocarpi.

Družina I. Arthoniei.

13. *Arthonia* Ach.

24. *A. vulgaris* Schaen (sozn. *A. astroidea* Ach.; *A. radiata* [Pers.] Ach.). Na gabrih pri Kamniku, potem na Vojskem in v Brusovi Grapi. Gl.

25. *A. ochracea* (Duf.) Mass. Na javoru v okolici olševski; potem na javoru v Brusovi Grapi. Gl.

26. *A. punctiformis* (Ach.) Mass. (sozn. *A. populnea* Mass.) Na vejah *Rhamus carniolica* v Idrijskem Logu. Gl.

Družina II. Xylographiei.

14. *Xylographa* Fr.

27. *X. parallela* (Ach.) Fr. Na golih bukovih deblih na Čavnu. Gl.

Družina III. Opegraphiei.

15. *Graphis* Adans.

28. *G. dendritica* Ach. Na hrastovi skorji v okolici olševski.

29. *G. scripta* (L.) Ach. — *L. scriptus* Scop. Na raznih drevesih v okolici olševski in preddvorski, na Šenturški Gori; potem var. *divaricata* (Lightf.) Kõrb. Na raznih drevesih v okolici idrijski. Gl.

16. *Zwackhia* Kõrb.

30. *Z. involuta* L. var. *divaricata* (Lightf.) Kõrb. Na raznih drevesih v okolici idrijski. Gl.

17. *Opegrapha* Humb.

31. *O. herpetica* Ach. Na gozdnih drevesih v Firštovem Vrtu, v Zali, v Brusovi Grapi, na Jeličinem Vrhju. Gl.

32. *O. atra* Pers. Na brezovem lubju v okolici olševski.

33. *O. vulgata* Ach. — *L. rugosus* Scop. Na gozdnih drevesih v okolici olševski; potem na gozdnih drevesih v Brusovi Grapi. Gl.

34. *O. saxicola* Ach. Na peščencu na Šenturški Gori. Var. *vulgaris* Stizenb. Steinb. (sozn. *O. gyrocarpa*) Kõrb. Na apnenku in konglomeratu na južni strani Čudne Gore in na dolomitu na Jeličinem Vrhju. Gl. Var. *dolomitica* Arn. Na osojnih dolomitnih skalah v Srednji Kanomli. Gl.

Vspored III. Lichenes homoeomerici Wallr.

Discocarpi.

Dr. Collemei Fr.

18. *Phisma* Mass.

35. *Ph. compactum* (Ach.) Mass. Na tleh na Šenturški Gori.

19. *Lethagrium* Ach.

36. *L. undulatum* (Laur.) Pötsch. (sozn. *Synechoblastus Laureri* [Fw.] Kõrb.) Na apnenih kamnih okrog župnijskega vrta na Šenturški Gori; potem na kapronitnem apnenku v vrhu Ključ. Gl.

20. *Synechoblastus* Trev.

37. *S. Vespertilio* (Lightf.) Kõrb. Na lubju raznih dreves na Šenturški Gori; potem na raznih drevesih na Čudni Gori in Vojskem. Gl.

38. *S. flacidus* (Ach.) Kõrb. Na javorovem lubju na Čudni Gori. Gl.

39. *S. stygius* (Ach.) Kõrb. Na apnenih skalah na Čavnu. Gl.

21. *Collema* Hoffm.

40. *C. microphyllum* Ach. Na lipovem štoru na Šenturški Gori. Gl.

41. *C. tenax* (Sw.) Ach. Na apnenku v okolici olševski.

42. *C. cristatum* (L.) Schoer. — *L. cristatus* Scop. Na apnenku na Šenturški Gori; potem na konglomeratu v Ljubičevem in na apnenku na Vojskem. Gl.

43. *C. multifidum* (Scop.) Kõrb. — *L. multifidum* var. *compactum* Scop. (sozn. *C. malaenum* Ach.) Na apnenku na Šenturški Gori; potem na konglomeratu na Čudni Gori, na apnenku v Kobalovi Planini. Gl.

44. *C. plicatile* Ach. Na dolomitu v Kokriški dolini; potem na apnenku v Zali in na Čudni Gori. Gl.

45. *C. pulposum* (Bernh.) Ach. Na dolomitu v Kokriški dolini. Var. *granulatum* (Sw.) Kõrb. na apnenku, pokrit s prstjo v Zali in na Zelenem Robu. Gl.

46. *C. callopismum* Mass. Na apnenku na Čavnu. Gl.

47. *C. granosum* (Wulf.) Kõrb. Na apnenku na Šenturški Gori; potem na konglomeratu na Čudni Gori; na dolomitu poleg Hotedršice i. dr. Gl.

22. *Tomaselia* Mass.

48. *T. Leightonii* (Mass) Kõrb. Na leski v Idrijskem Logu. Gl.

23. *Leptogium* Ach.

49. *L. atrocoeruleum* (Hall.) Mass. — *Lichen crispus* Scop. (sozn. *Lept. lacerum* Fr. Kõrb. Na dolomitu v Kokriški dolini; potem na apnenku in konglomeratu, porastenem z mahovjem pod grmovjem v Krnici in na Čudni Gori. Gl.

24. *Mallotium* (Ach.) Fw.

50. *M. saturninum* (Sm.) Mass. Na drevesih v Kranjski Gori. Gl.

51. *M. myochroum* (Ehrh.) Mass. (sozn. *M. tomentosum* Kõrb.) Na orehovitih deblih ob potu od mosta v Preddvor; potem na listnih drevesih v Krnici, na Čudni Gori in Čavnu. Gl.

Vspored IV. Lichenes heteromerici Wallr.

A. Pyrenocarpi.

Družina I. Verrucariei.

25. Verrucaria.

52. *V. papillosa* Ach. var. *chlorotica* Arn. Na apnenih skalah v vodnih grabnih Kojce poleg Zakojce. Gl.

53. *V. muralis* Ach. Na apnenih kamnih v zidu okrog pokopališča na Šenturški Gori; potem na dolomitu v Idrijskem Logu. Gl. Var. *confluens* Mass. Na škrljčevcu na Smukovem Griču. Gl.

54. *V. plumbea* Ach. Na apnenku na Mokrici in Grebenu; potem na apnenih skalah v okolici idrijski. Gl.

55. *V. concina* Borr. var. *Heiferi*. Na apnenku na Otelci. Gl.

56. *V. Dufonii* De C. na apnenih skalah na Otelci. Gl.

57. *V. elaeina* Borr. (sozn. *Lithoidea chlorotica* var. *elaeina* Arn.). Na werfenskem škrljčevcu v Smukovem Grabnu. Gl.

58. *V. papillosa* Ach. Fl. var. *chlorotica* Arnold. Na apnenih skalah v vodnih grabnih Kojce poleg Zakojce.

59. *V. elaeomelaena* Mass. Na dolomitu v vodi pri Idrijski Soteski. Gl.

60. *V. fuscilla* (Turn.) Ach. Na werfenskem škrljčevcu Vrh Čev. Gl.

61. *V. glancina* (Ach.) Mass. Na werfenskem škrljčevcu Vrh Čev. Gl.

62. *V. viridula* (Schrad.) Körb. Na werfenskem škrljčevcu Vrh Čev. Gl.

63. *V. fuscoatra* (Weis.) Wallr. (sozn. *Lithoidea nigrescens* Belt.). Na raznem kamenju v okolici idrijski. Gl.

64. *V. calciseda* (De C.) Körb. Na apnenku na Šenturški Gori; potem na apnenku in dolomitu v okolici idrijski. Gl. Var. *baldensis* Mass. f. *spilomatica* Mass. Na apnenih skalah pri Divjem Jezeru. Gl. Var. *lactea* Hepp. Arn. Na apnenih skalah Vrh Ključ. Gl.

65. *V. Leightoni* Mass. Na dolomitu na Tičji Gori. Gl.

66. *V. purpurascens* Mass. Na apnenih skalah v Idrijskem Logu, Strugi, Krnicah. Gl. Var. *rosea* Mass. Na apnenih skalah na Čavnu in v Otelci. Gl.

67. *V. dolomitica* Mass. Na dolomitu v Jeličinem Vrh. Gl.

68. *V. Baldensis* (Mass.). *V. Hochstetteri* Fr. Na apnenku na Čavnu in Hudem Polju. Gl.

26. Thelidium Mass.

69. *Th. decipiens* Hepp. var. *scrobiculare* Arn. Na apnenku v Zelenem Robu. Gl.

70. *Th. absconditum* (Hepp.) Arn. Na apnenih skalah na Jelenku. Gl.

71. *Th. Galbanum* (Fr.) Kőr. (sozn. *Th. Borreri* Hepp.). Na dahštajnskem dolomitu v Zelenem Robu. Gl.

72. *Th. dominans* Arn. Na jura-apnenku v Otelci; na dahštajnskem dolomitu v Zelenem Robu. Gl.

73. *Th. quinqueseptatum* Hepp. Na apnenih skalah v Idrijskem Logu. Gl.

74. *Th. dactyloideum* Arn. Na apnenih skalah pri Divjem Jezeru. Gl.

75. *Th. Cataractarum* (Hepp.) Kőr. Na dolomitu v vodi v Brusovi Grapi. Gl.

27. *Polyblastia* Mass.

76. *P. discrepans* Lahm. Arn. Na apnenku ob Idrijci v Spodnji Kamnoli. Gl.

77. *P. rupifraga* Mass. Arn. Na apnenih skalah v Strugi in Vojšici. Gl.

78. *P. ventosa* Mass. Na dahštajnskem apnenku na Črni Prsti v Bohinju. Gl.

79. *P. diminuta* Arn. V grabnih Kojce poleg Zakojce. Gl.

28. *Sagedia* (Ach.) Fw.

80. *S. byssophila* Kőr. Na apnenih skalah na Čavnu. Gl.

81. *S. aenea* (Wallr.) Kőr. Na meklenu v Brusovi Grapi. Gl.

82. *S. macularis* (Wallr.) Kőr. Na apnenih skalah v vodi Kojci poleg Zakojce. Gl.

Družina II. *Pertusarici*.

29. *Pertusaria* De C.

83. *P. fallax* (Ach.) Hook. var. *variolosa* (Fr.) Kőr. Na kostanjevem deblu na Šenturški Gori; potem na bukvah na Vojskem. Gl.

84. *P. communis* De C. Na raznih drevesih na Šenturški Gori; potem na raznih drevesih na Vojskem. Gl. Var. *discoidea* Pers. Na bukvah v okolici olševski in preddvorski, na Šenturški Gori; potem na Vojskem. Gl.

85. *P. sorediata* Fr. Na trepetliki na Šenturški Gori.

86. *P. Wulfeni* De C. Na topolu na Šenturški Gori.

87. *P. n. sp.* Na smrekovi skorji na Šenturški Gori.

Družina III. *Endocarpei*.

30. *Catopyrenium* Fw.

88. *C. cinereum* (Pers.) Kőr. Na peščeni zemlji v okolici olševski.

31. *Endopyrenium* Fw.

89. *E. hepaticum* (Ach.) Kőr. Na peščenih tleh, dolomitu in konglomeratu poleg Hotedršice. Gl.

90. *E. daedaleum* Kmph. f. *terrestre* Arn. Na apnenih skalah, pokritih s prstjo na Črni Prsti v Bohinju. Gl.

32. Dermatocarpon Eschw.

91. *D. glomeruliferum* Mass. (sozn. *D. pusillum* [Hedw.] Anzi). Na apnenih skalah, pokritih s prstjo, na Črni Prsti v Bohinju. Gl.

33. Endocarpon Hedw.

92. *E. miniatum* (L.) Kōrb. — *Lich. miniatus* Scop. Na apnenih skalah na Šenturški Gori, v okolici olševski in preddvorski. Var. β) *complicatum* (Sw.) Kōrb. Na dolomitu na Vojskem. Gl.

B. Discocarpi.

Družina I. Lecideei.

Poddružina I. Buelliei.

a)

34. Lecidea Ach.

93. *L. lithyrga* Fr. S. V. Sc. Arn. Na apnenku v Zelenem Robu. Gl.

94. *L. petrosa* Arn. Na apnenih skalah v Zelenem Robu in Idrijskem Logu. Gl.

95. *L. crustulata* (Ach.) Flk. Na opeki na Šenturški Gori; potem na werfenskem škrljčevcu v Srednji Kanomli in na lohnjaku (Tuff) na Vojskem. Gl. Var. *macrocarpa* Kōrb. Na porfiru v Leskovcu v dolini kokriški.

96. *L. platycarpa* Ach. Na werfenskem škrljčevcu v Spodnji Idriji. Gl.

97. *L. contigua* (Hoffm.) Fr. Na peščencu v znožju Črne Prsti pri Stržišču. Gl.

98. *L. jurana* Schär. Na apnenku na Grebenu, Grintovcu in v Kamniški Bistrici.

99. *L. albocoerulescens* (Wulf.) Ach. Na peščencu v znožju Šenturške Gore; potem na werfenskem škrljčevcu Vrh Čev. Gl.

b)

35. Lecidella (Kōrb.) Th. Fr.

100. *L. turgidula* Fr. Na listnih drevesih na Čudni Gori. Gl.

101. *L. enteroleuca* Ach. Na raznih drevesih v okolici olševski in preddvorski, na Šenturški Gori; potem na raznih drevesih na Vojskem, v Idrijskem Logu in Zagodovem Vrh. Var. *olivacea* Hoffm. Na orehovem deblu v okolici olševski; potem na raznih drevesih na Vojskem in v Tisovcu. Gl.

102. *L. immersa* (Web.) Ach. Na apnenku na Šenturški Gori in v olševski okolici; potem na apnenku in dolomitu na Čavnu, Otelci, v Zelenem Robu, Jelenku in Idrijskem Logu. Gl.

103. *L. sabuletorum* Schreb. var. β) *aequata* Fl. Na olubljenih bukvah na Čavnu. Gl.

104. *L. goniophila* (Flk.) Schär. Na apnenku na Šenturški Gori; na konglomeratu na Čudni Gori in na apnenku na Otelci. Gl.

105. *L. pungens* Körb. Na kasijanskih nasadih ob potu blizu Njivice poleg Poženka.

106. *L. Wulfenii* (Hepp) Anzi. Na bagulnikovih vejicah (*Rhododendron hirs.*) na Grintovcu in Koprivnici.

36. *Megalospora* Mey & Fw.

107. *M. affinis* Schär. Na Karavankah. Gl.

37. *Sarcogine* Fw.

108. *S. pruinosa* (Sm.) Mass. Na peščencu poleg Viševce; potem na krednem konglomeratu v Dolah in na krednem apnenku v Vrhu Ključ. Gl.

109. *S. privigna* (Ach.) Mass. var. *Clavus* De C. Poleg Viševce.

38. *Buellia* De Not.

110. *B. Schärereri* De Not. var. *nigritula* Nyl. Na mecesnovem deblu pri dnu, na Bolčarjevem pašniku na Šenturški Gori.

111. *B. punctata* (Fl.) Mass. Na hrastih zgoraj nad Medvedovo kočjo in v otlah bukvah na Vojskem. Gl.

112. *B. parasema* (Ach.) Körb. — *Lich. limitatus* Scop. V Mrzli Rupi. Gl. Var. *tersa*. Na gabru na Šenturški Gori.

39. *Catillaria*. (De Not) Körb.

113. *C. intermixta* Nyl. (sozn. *Bilimbia intermixta* Branth; *Cat. Laureri* Hepp. Arnold) var. *dispersa* Arn. Na bukovem lubju na južni strani Čudne Gore. Gl.

114. *C. premnea* (Fr.) Körb. (sozn. *C. leucoplaca* De C., *C. grossa* Ram.). Na hrastovi skorji na Čudni Gori. Gl.

40. *Rhizocarpon* Ram.

115. *Rh. geographicum* (L.) De C. Na raznem kamenju v nižavah in višavah, bržkone razširjen po vsem Gorenjskem; na werfenskem škrljčevcu poleg Žirov; na Roženovcu, na Črni Prsti v Bohinju. Gl.

116. *Rh. obscuratum* Ach. Na werfenskem škrljčevcu v Osredku, v znožju Križje Gore.

117. *Rh. concentricum* (Dav.) Beltram. Na peščencu v Dobliškem Jarku in na werfenskem škrljčevcu v Dolini, za sv. Lenartom na Šenturški Gori.

118. *Rh. subconcentricum* (Fr.) KÖrb. Na werfenskem škrljčevcu poleg Kanomle in v Spodnji Idriji. Gl.

119. *Rh. petraeum* (Wulf.) KÖrb. Na porfiru. Gl.

Podružina II. Psorei.

41. *Thalloidima* Mass.

120. *Th. candidum* (Web.) Mass. Na dolomitnih skalah v Reškem Jarku poleg Cerkelj; na apnenku na Vojšici in Jelenku (Krnice). Gl.

121. *Th. vesiculare* (Hoffm.) KÖrb. — *Lich. sedifolius* Scop. (sozn. *Th. coeruleinigricans* Lightf.). Na halinskem apnenku ob potu s Šenturške Gore v Cerklje; na apnenku na Vojšici in Jelenku. Gl.

42. *Psora* Hall.

122. *P. decipiens* (Ehrh.) Hoffm. Na apnenkastih tleh v okolici olševski; na dolomitnih in apnenkastih tleh na Čudni Gori in poleg Hotedršice. Gl.

123. *P. lurida* (Sw.) De C. Na Šilertabru na Notranjskem; na apnenku na Vojšici in v Jelenku. Gl.

43. *Diploicia* Mass.

124. *D. canescens* (Dicks.) Mass. Na skalovju v okolici olševski.

Podružina III. *Bilimbia* De Not. & Aut.

44. *Bilimbia*.

125. *B. fusco-viridis* Anzi. var. *hygrophila* Stizenb. Na apnenih skalah po grabnih Kojce poleg Zakojce. Gl.

126. *B. obscurata* (Sommst.) Stitzenb. Na apnenku, pokritem s prstjo, na Jelenku. Gl.

127. *B. Regeliana* (Hepp.) KÖrb. Na peščenih tleh na Šenturški Gori; potem na apnenku, pokritem s prstjo, na Jelenku. Gl.

128. *B. melena* Arn. Na kostanjevih porobkih in brunih pri vodnjaku na Šenturški Gori.

45. *Biatorina* Mass.

129. *B. lenticularis* (Fr.) KÖrb. Na apnenku na Vojšici in Jelenku. Gl.

130. *B. cyrtella* (Ach.) Mass. Na brezovem lubju na Šenturški Gori.

131. *B. pineti* (Schrad.) Mass. Na češpljevem drevju na Šenturški Gori; na starih borih na Golovcu. Gl. (Dalje pride.)

Mali zapiski.

Obči zbor «Muzejskega društva za Kranjsko» se je vršil dne 20. februarja t. l. v bralni sobi deželnega muzeja. Navzočih je bilo 17 članov. Po pozdravu društvenega predsednika gospoda ravnatelja A. Senekoviča je poročal tajnik A. Koblar o odborovem delovanju v l. 1894. Seje je imel odbor 20. febr., 23. apr., 28. sept., 30. okt., 19. dec. 1894 in 13. febr. tek. leta. Umrli so 4 člani, 8 jih je izstopilo in 18 na novo pristopilo, tako da šteje društvo 3 častne, 3 dopisujoče in 260 pravih članov in 79 naročnikov na «Izvestja». Muzejsko društvo zamenjava svoje publikacije s 107. društvu in znanstvenimi zavodi in je prejelo od njih v minulem letu 245 knjig in zvezkov, katere podari muzejski knjižnici. Prav pohvalno se je tajnik spominjal v poročilu bivšega društvenega odbornika g. prof. Viljema Vossa, ki je odšel službovat na Dunaj. Poudarjal je njegove zasluge za društvo in za kranjsko prirodoznanstvo, katero je obogatil g. Voss s svojimi spisi v «Mittheilungen». Iz poročila blagajnika gosp. I. Šubica posnamemo, da je imelo društvo v preteklem letu 1758 gld. 84 kr. dohodkov in ravno toliko troškov. 848 gld, 25 kr. znašata članarina in naročnina na «Izvestja»; subvencije so pa naklonili l. 1894.: c. kr. naučno ministerstvo 200 gld., kranjski deželni zbor 400 gld. in kranjska hranilnica 260 gld. Vsprejel se je dalje odborov predlog, da naj društvo precej začne izdajati tudi nemške «Mittheilungen» v dvomesečnih sešitkih, kakor izdaja «Izvestja». Pred sklepom zborovanja se je še soglasno izreklo popolno zaupanje društvenemu odboru gledé na njegovo delovanje in posebno gledé na urejevanje «Izvestij».

Mittheilungen des Musealvereines für Krain. Meseca februarja so se razposlale članom «Muzejskega društva» nemške publikacije za l. 1894. Zgodovinski del obsega dva spisa: «Der krainische Historiograph Johann Ludwig Schönleben» (s podobo) von P. v. Radics, in «Urban Debelack, eine Geschichte aus dem Studentenleben zu Bologna», erzählt von A. Luschin v. Ebengreuth, na koncu je pa imenik društvenih članov. — V naravoznanskem delu nadaljuje prof. F. Seidl razpravo «Das Klima von Krain», prof. V. Voss pa završuje sestavek «Mineralien des Herzogthums Krain», in pridejan je A. Belarjev spis: «Briefe des Freiherrn Sigmund Zois, mineralogischen Inhalts».

Predavanja v «Muzejskem društvu». Dne 28. jan. in 4. febr. t. l. je imel društveni odbornik gospod ravnatelj Ivan Šubic predavanja o elektriški razsvetljavi s posebnim ozirom na ljubljanske razmere. Pri prvem predavanju je govornik opisal temeljne zakone, osobito pa razmerje med magneti in kovinskimi prevodniki, na katerih sloni danes vsa elektriška razsvetljava. Potem je v kratkih potezah naslikal postanek elektriških strojev, opisal sloveči «Grammejev obroč»

in razložil konstrukcijo magneto-elektriških ter dinamo-elektriških mašin. Nadalje je načrtal princip elektriških svetilnic, žarnic in ločnih svetilnic ter konečno predstavil slušateljem glavne elektriške mere, katere mora danes poznati vsak omikanec, če hoče sploh govoriti o elektriških razmerah, namreč mersko jedoto za napetost tokov (Volt), za jakost tokov (Ampère), za delo tokov (Volt-Ampère ali Watt). Glavne točke svojega govora je predavatelj podpiral z eksperimenti. — V drugem predavanju dné 4. febr. so prišli na vrsto projekti za elektriško razsvetljavo kranjskega stolnega mesta. Razlike med «jednakomernimi» in «meromenjalnimi» toki, vrline in slabosti jednega ali drugega teh dveh sistemov je slikal govornik v svojem uvodu, potem pa je prišel na projekte tvrdk Siemens in Halski na Dunaju, Ganz in Comp. v Budimpešti in na Dunaju, Schuckert in Comp. v Norimbergu. Elektriški toki bi morali imeti toliko jakost, da bi zadoščevali za 5500 istočasno gorečih žarnic po 16 normalnih sveč. Projekti se nanašajo deloma na vporabo vodne sile, deloma pa na vporabo parne moči. Vodna sila bi se dobila v obilici na Savi med vasema Jama in Trboje pod Kranjem. Tu teče Sava med strmimi bregovi. Ko bi se zajezila, dala bi približno 1000 konjskih sil. Vodne naprave bi stale silno denarja. Lastniki mlinov na dotičnem mestu so stavili nepričakovano pretirane zahteve. V Kranju se je našel prekupec, ki je skrbel za to, da bi se vodna sila «bolje» prodala, ali po domače rečeno, da bi se ljubljanskemu mestu ob tako ugodni priliki izžmelo nekaj tisočakov več, kakor je vodna sila vredna «med brati». Vse to je nekako ohladilo prijatelje projektov za vporabo vodne sile. Troški za napravo jezú in turbin bi znašali po proračunu tvrdke Amann okroglih 300.000 gld. Če računamo, da bi odkup mlinov, vode in zemljišča pri poprej označenih razmerah stal le 40.000 gld., potrebni elektriški stroji pa 60.000 gld., in če si nadalje predočujemo, da bi bakreni drat, po katerem bi se meromenjalni tok z napetostjo 5000 voltov vodil v Ljubljano, veljal do 50.000 gld., vidimo, da bi nas stala električna sila za omenjenih 5500 žarnic približno 450.000 gld. predno dospè v Ljubljano. V mestu pa bi trebalo še dokaj družih naprav. Smrtonosni tok z napetostjo 5000 voltov bi se na mestni meji preobrazil v posebnih transformatorjih v tok z napetostjo 1800 voltov. S to napetostjo, ki je še vedno smrtonosna, bi šel tok v podzemskih kaveljnih (Kabel) po vsem mestu, a pred vstopom v hiše in svetilnice bi se vnovič predrugačil v manjših transformatorjih v napetost 110 voltov, ki ni več nevarna. Transformatorji, mestni kaveljni in žice z vsemi drugimi pripravami bi stale blizu 300.000 gld., tako da bi elektriška razsvetljava z vporabo vodne sile pri Trbojeh veljala okroglih 750.000 gld.

Vse drugačne pa so razmere tedaj, če vporabimo parno silo. Stroji stojé v mestu ali v bližini mesta, tako da odpade dolga žica, ki bi bila potrebna za speljavo elektriškega toka od Trboj do Ljubljane.

Lahko bi jo speljali takoj od mašin pod zemljo v mesto in tedaj bi ne bila nikdar v nevarnosti, ne pred elementarnimi silami, ne pred hudobnostjo človeške roke. Naprava s parno silo bi bila dokaj sigurnejša, kakor naprava z vodno močjo. Trebalo bi postaviti 3 Compound-parne stroje po 200 konjskih sil, 3 parne kotle (z vodnimi cevmi) in vse stranske priprave, kakoršne zahtevajo parne mašine. S poslopji vred bi potem ta «centrala» veljala približno 140.000 gld. Tudi pri parnih strojih sta mogoča oba sistema, enakomerni in meromenjalni tok. Prvi je popolnoma nenevaren, ker ni treba, da bi šla njegova napetost čez 300 voltov, a krog njegovega delovanja je nekako omejen. Čez 2 kilometra že težko zmaguje svojo nalogo. Bolj elastičen je meromenjalni tok, ki se ne ustraši nobene daljave. Treba mu je napetost (torej tudi nevarnost) povečati, pa ga lahko speljemo v poljubno oddaljene kraje. Ko bi vzeli enakomerne toke, bi postavili v centrali 6 dinamoelektriških strojev à 70.000 Wattov, ki bi veljali 28.000 gld., potem pa še posebne elektroshrambe v podobi takozvanih akumulatorjev, ki bi stali blizu 42.000 gld. Razni drugi aparati in merila bi zahtevali 8000 gld., tako da bi elektriška centrala povžila 68.000 gld. osnovnega kapitala. Elektrovodna mreža v mestu in druge potrebne stvari bi veljale kacic 202.000 goldinarjev. Vsi troški bi torej znašali približno 410.000 gld. — V tem slučaju bi mesto imelo lastnih troškov za luč jedne ure komaj 0·8 krajcarja.

Elektriški odsek, katerega je izvolil občinski svet ljubljanskega mesta v presojo projektov in nadaljno poročanje (gg. Vlad. Hráský, dež. inženjer, c. kr. ravnatelj A. Senekovič, c. kr. ravnatelj Ivan Šubic in c. kr. nadinženjer Fr. Žužek), se je odločil za parni projekt ter račune v nekoliko popravil, deloma razširil, deloma skrčil. Po poročilu, ki ga je ta odsek podal mestnemu občinskemu svetu, stoji zdaj stvar takóle:

Troški bi znašali :

a/ za stavbišče in stavbe v centrali . . .	59.000 gld.
b/ parni kotli in parni stroji	79.000 »
c/ elektriški stroji v centrali	38.000 »
d/ razni aparati, transformatorji, elektroštevci i. t. d. v centrali in drugod	37.350 »
e/ podzemeljska elektrovodna mreža . . .	66.807 »
f/ mreža za razsvetljava ulic in cest . . .	59.255 »
g/ mestna razsvetljava (svetilnice, kandelabri, držala	22.726 »
h/ stavbeno vodstvo etc.	16.408 »
skup	<u>390.000 gld.</u>

Letni troški za plače, upravo, materijal, kurivo, amortizacijo, poprave, obnovljenje i. t. d. bi znašali 59.725 gld.

Letni dohodki pa bi bili:

a/ prispevek mestne občine za javno razsvetljavo	10.000 gld.
b/ 4000 privatnih svetilnic, pri katerih se računani hekto-watt-ura po 3·5 kr.	46.200 »
c/ 50 konjskih sil oddanih malim obrtnikom	6.250 »
d/ različni dohodki	500 »
skup	62.950 gld.

Če primerjamo dohodke s troški, vidimo, da bi za mestno občino rezultiral letni prebitek 3225 gld. Vsi ti proračuni in troški, se ve, niso definitivni. Marsikaj se bode v teku pogajanj s firmami še izpremenilo in predrugačilo. Vendar jih smemo smatrati za nekak temelj in neko mero, ki bode podlaga stalnim pogodbam z ono tvrdko, katero si bode občinski svet izbral za izvršenje tega velikanskega podjetja. — Dne 16. novembra 1896 poteče sedanji kontrakt mestne občine s plinovo družbo in do tedaj mora biti elektriška razsvetljava gotova. Če se naše nade obistinijo, potem se začne za Ljubljano nova doba. Z vpeljavo elektriške sile si bode občinski svet pri svojih someščanih zgradil nov, trajen spomenik svoje razumnosti in svoje ljubezni do mesta in njegovega napredka.

Dne 20. februarja t. l. je pa predaval gosp. Anton Koblar «o kranjskih cerkvenih dragocenostih l. 1526.» Govor je priobčil v tem sešitku «Izvestij».

Stavnice — tako slóve zanimiv spis v 3. letošnji številki «Dom in Sveta», predočujoč z besedo in sliko versko-narodni običaj, ki je zamrl v prvi polovini tega stoletja. Zakaj je zamrl? Zato ker ga je prepovedala duhovska gosposka zaradi razvad, katerih omenja tudi pisatelj «Dom in Svetovega» članka, gosp. A. Mejač. Nadškofa Brigida «Pastoralis epistolala» z l. 1804. veli v § 26. na str. 19.: «Candellas arundini circumpositas, in lingua nostrate (Stavnica) vocitari solitas erigere haud absonum judicamus, sed solemnem illum apparatusum, et musicorum concertum, quo in quibusdam locis introductio in ecclesiam fieri narratur, tanquam vanitatem, et fastum Pharisaeorum, qui dum eleemosynam faciunt, tuba ante se canunt, ut honorificentur ab hominibus, reprobamus, et abolitum volumus.» — Dne 2. apr. 1805 je pokaralo škofijstvo župnika v Ljubnem in v Tržiču na Gorenjskem, češ, da ne izpolnjujeta tega ukaza, da izvršujeta razna protipostavna blagoslovila ter dovoljujeta, da se tako zvane stavnice z vsem farizejskim lepotičjem, s spremstvom godcev ter moške in ženske plesaželjne mladine prinašajo v cerkev. Škofijstvo meni, da tako skazovanje s stavnicami ni v božjo čast, nego se na ta način pase zgolj napuh in farizejska ničemurnost. «Če razne izkušnje pokažejo, da celo dušni pastirji hladnokrvno opazujejo grešne

zabave, združene z uvajanjem stavnic, zadovoljni, da le cerkev kak dar dobi, naj si je isti zaradi nesramnega pobiranja, ničemurnega oddajanja ter pohujšljivih dejanj, ki se godé potem, ne samo brez zasluženja, nego celó kazniv pred Bogom, tedaj bomo prisiljeni stavnice popolnoma odpraviti.» Škofijstvo napósled velí župnikoma, da se smejo sveče, ki so se doslej na novega leta dan ali pa na kakšen naslednji praznik prinašale na stavnicah, da jih je duhovnik precej pri cerkvenih vratih blagoslovil, v prihodnje samo na svečnico z vso pobožnostjo darovati ter jedino le ta dan po splošnem cerkvenem običaju blagoslavljati. (Listina v nakelskem arhivu.) — Rajni nakelski župnik g. Anton Zarnik mi je pravil, da so v Šenčurju na Gor. zadnjikrat prinesli stavnice l. 1831.

Ÿ. V.

Nemiri v Smledniku l. 1848. Burno leto 1848. je prineslo tudi Smledniku precej nemirnih dnij. Upirati so se začeli kmetje plačevanju mostarine na tacenskem mostu, ki je bil lastnina barona Frančiška Lazarinija. Stavbo tega mostú je dovolila cesarska dvorna pisarnica z odlokom od dne 24. decembra 1840, št. 39.141, ob enem pa tudi določila tarif. Most je bil gotov l. 1844. Zaradi njega so se meseca marca l. 1848. kmetje uprli, ranili baronovega mostarja, pometali nekaj mostnic v Savo ter grozili z napadom na smlejsko grajščino. Tako so prisilili grajsko gosposko, da je prosila v Ljubljani vojaške pomoči, ki je takoj došla in ostala v Smledniku do 3. aprila. — Drugič so istega leta ropotali kmetje zaradi rekvizijskega posojila iz časa francoskih vojsk. Stvar je bila namreč ta. Že l. 1833. je poklical baron Lazarini, da bi se zvedelo, koliko znaša posojilo iz let 1806 in 1809, kmete v grad in je ukazal po knjižicah, katere so še imeli v rokah, napraviti izkaz in poslati ljubljanski kresiji. Ta je določila, da se izplačaj za posojilo kmetom 3772 gld. $1\frac{3}{4}$ kr. konv. den. Zoper to razsodbo se je pritožila grajščina pri guberniju, ki je potrdil dne 14. maja 1846. l. kresijski odlok s premembo, da je od 1264 gld. 16 kr. v bankovcih, ki so bili posojeni 1806. l., plačati le 1104 gld. 16 kr. v bankovcih, t. j. 3146 gld. $49\frac{3}{4}$ kr. konv. den. Dalje se je pritožila grajščina pri dvorni pisarni dné 1. marca 1847. l. Od tod odloka ni bilo dolgo časa nazaj, pač pa je prišel neki drug dvorni dopis, ki je določeval o razdelitvi nekega posojila, znašajočega 1500 gld., katero je bilo tudi iz onih let. Kmetje pa so mislili, da je ta dopis razsodba pritožbe in zato jih je prišlo dné 30. maja 1848. l. med 8. in 9. uro zjutraj osemnajst v grad. Razgrajali so, zmerjali in zahtevali, da se jim posojilo, katero so cenili na 4000 gld., izplačaj. Grozili so tudi, da jih v kratkem pride desetkrat več nad grad. Drugi dan je prišel pooblaščenec kmetov, Porenta z Brega, s tremi pričami in zatrjeval baronu, da mu je postopanje onih 18 kmetov zelo neljubo, ob jednem ga je pa svaril, da naj se varuje kmetskih upornikov. V tem nevarnem položaju je pisal baron Lazarini dné 1. junija 1848. l. v Ljubljano po vojaško pomoč in ob

jednem je prosil hitre razsodbe o pritožbi na dvorno pisarno, da se pomirijo podložniki. Kresija je 3. junija naročila vojaški oblasti, da naj 10 do 12 mož pošlje v Smlednik. Med tem pa so nekateri podpihivalci po vaseh ljudi nagovarjali, naj dne 6. junija pridejo pred grad. Res pride ta dan nekaj kmetov, tudi nekoliko žensk je bilo vmes, a vsi so bili brez orožja. Čakali so pred gradom. Tedanji okrajni komisar v Smledniku, znani slovenski pisatelj, državni poslanec in poznejši župan ljubljanski, Mihael Ambrož, stopi med kmete in jim po domače pové vse, kako je v resnici s posojilom. Kmetje se pomirijo in prosijo Ambroža, da naj jim naredi slovensko prošnjo na ministra notranjih poslov, da se stvar hitreje reši. (Prim. «Novice» 1848, p. 100.) Nato se razidejo. Baron Lazarini takoj piše v Ljubljano, da ne potrebuje več vojaške pomoči. Tudi preiskava gledé onih osemnajst razsajalcev se je na željo baronovo opustila. (Po smlejskem grajskem arhivu.)

F. L.

Darovi deželnemu muzeju Rudolfinu l. 1895.

Gospod Platon Andrejevič Kulakovskij, vseuč. profesor v Varšavi, svoji knjigi: Illirizm, 1894. Vuk Karadžič, 1882.

Gospod A. Pokorn v Voloski: zbirko volapük-ovskih knjižic, časopisov, dopisov in fotografij.

Gospod dr. Josip Stare, c. kr. pristav fin. prokurature v Ljubljani: Knjige Matice hrvatske za l. 1894. (9 zvezkov).

Gospod kustos A. Müllner v Ljubljani: Knjige «Slovenske Matice» za l. 1894. — Poročilo Slov. planinskega društva v Ljubljani, 1894. — J. Pečnak: Local-Chronik der Edlinge von Tüchern, 1894. — Bulletin of the Geological Institution of the University of Upsala, 1894.

Veleč. gosp. Ivan Vrhovnik, župnik v Ljubljani: Rimski Katolik, teč. I do V. — Poljedelec, 1894. — Obrtnik, 1894. — Domovina, 1894. — Mir, 1894. — Soča, 1894. — Primorec, 1894. — Gospodarski List, 1894. — Edinost, 1894.

Gosp. arhivar A. Koblar v Ljubljani: Viestnik hrvatskoga arkeolog. društva, 1882. — Dr. Kos: Spomenica tisočletnice Metodove smrti, 1885. — Lopašič: Bihać i Bihaćka Krajina, 1890. — Peterlin: Drobthinice iz zgodovine župnije Šmihelske, 1879. — A. Mrakitsch: Conversations-Cabinet für zehn Sprachen (v devetem oddelku je slovenski jezik). Güns, 1837.

(Dalje prih.)